

Barnevernarbeideres rusforståelse.

Hvilken tenkning og vurdering gir barnevernarbeidere uttrykk for at de legger til grunn når de møter familier med ungdom som har et begynnende rusproblem?

Svein E. Mork

Mastergradsoppgave i Familieterapi og systemisk praksis

Diakonhjemmet Høgskole 2007

1-1-0 INNLEDNING	3
1-1-1 Introduksjon til temaet	3
1-1-2 Innledningskapittelets oppbygging.....	3
1-1-3 Oppgavens øvrige deler.....	3
1-2-0 UTGANGSPUNKT FOR VALG AV TEMA.....	4
1-2-1 Egen erfaring og bakgrunn	4
1-2-2 Hva er nødvendig hjelp og hva er rett tid?.....	4
1-2-3 Forskningsspørsmål og formål.....	6
1-3-0 EGEN FORFORSTÅELSE OG TEORETISK REFERANSERAMME.....	6
1-3-1 Om forforståelse.....	7
1-3-2 Teoretisk referanseramme.....	7
1-4-0 GENERELT OM UNGDOMSTIDEN	8
1-4-1 Teorier om ungdomstiden.....	8
1-4-2 Oppgaver i ungdomstiden	9
1-5-0 AVHENGIGHET, SPREDNING OG SKADEVIRKNINGER.....	10
1-5-1 Avhengighet.....	11
1-5-2 Spredning	11
1-5-3 Skadevirkninger.....	12
1-6-0 SAMFUNNSMESSIGE VILKÅR	14
1-6-1 Lov om barneverntjenester av 1992	14
1-6-2 NOU 2000:12 om "Barnevernet i Norge"	14
1-6-3 Barnevernreformen av 2004.....	15
1-7-0 FORSKNING OG RELEVANT LITTERATUR	15
1-7-1 Tidligere studier.....	15
1-7-2 Pågående forskning.....	19
1-8-0 FORSKNINGSDESIGN	20
1-8-1 Utforming og metodisk referanseramme	20
1-8-2 Opplegg og utforming av intervjuguide	20
1-8-3 Informant utvalg.....	21
1-8-4 Analysemetode.....	22
1-9-0 ETISKE BETRAKTNINGER	22
1-10-0 RELIABILITET	22
2-1-0 TEORI OG METODE	23
2-1-1 Valg av metode.....	23
2-2-0 GROUNDED THEORY; BESKRIVELSE AV TEORIGRUNNLAG	24
2-2-1 Historikk og epistemologi.....	24
2-3-0 BRUK AV ANALYSEMETODEN.....	25
2-3-1 Datainnsamling.....	25
2-3-2 Bruk av case og intervjuguide	26
2-3-3 Valg av informanter	27
2-3-4 Tekstgjengivelse	28
2-3-5 Koding.....	29
2-3-6 Memo-skriving.....	31
2-3-7 Teoriunderbygging (Theoretical Sampling) og Metning (Saturation)	33
2-3-8 Teori og hypotesedannelse	34
2-4-0 ETISKE BETRAKTNINGER	35
2-4-1 Informasjon, anonymisering og verifisering	35
3-1-0 KATEGORIER OG KATEGORIDANNELSE	36
3-1-1 Arbeidsmetode.....	36
3-2-0 GROUNDED THEORY (GT) KATEGORI 1: DEN VIKTIGSTE FAGLIGE KUNNSKAPEN	37
KOMMER FRA PRAKSIS.....	37
3-2-1 Underbygging av GT-kategori nr 1.....	37
3-3-0 GT KATEGORI 2: RUSPROBLEMER HAR SIN ROT I BAKENFORLIGGENDE FORHOLD.	39
3-3-1 Underbygging av GT-kategori nr 2.....	39
3-4-0 GT KATEGORI 3: SAMARBEID OG EN GOD RELASJON ER NØDVENDIG FOR Å KUNNE GJØRE GODT	42
ARBEID.....	42
3-4-1 Underbygging av GT-kategori nr 3.....	42
3-5-0 GT KATEGORI 4: PÅFYLL ER VIKTIG.....	46

3-5-1 Underbygging av GT-kategori 4	46
4-1-0 DISKUSJON	47
4-1-1 Påfyll og videreutdanning , - for mye og for lite; to sider av samme sak	47
4-1-2 Synlige og usynlige premisser	48
4-1-3 Kategoriene gjensidige samhörighet	49
4-1-4 Teorier og referanser	50
4-1-5 Alternativ tenkning og alternative handlinger	51
4-1-6 Barnevern, holdninger og politikk	52
4-1-7 Barnvern i en nyliberal tid	53
4-1-8 Løsningsforsøkene; opprettholdende faktorer eller bidrag til endring	54
5-1-0 AVSLUTNING.....	54
5-1-1 Formål og konsekvenser av funn	54
5-1-2 Ideer til forbedringstiltak	55
5-1-3 Forslag til videre forskning	56
LITTERATURLISTE:	58
VEDLEGG NR 1	61
INTERVJUGUIDE:	61
VEDLEGG NR 2	63
CASE.....	63
VEDLEGG NR 3	64
ANALYSE.....	64
VEDLEGG NR 4	66
INTRODUKSJONSBREV	66
VEDLEGG 5 -1 KOPI AV KODET TEKST.....	67
VEDLEGG 5-2 KOPI AV KODET TEKST	68
VEDLEGG 5-3 KOPI AV KODET TEKST	69
VEDLEGG NR 6	70
MATRISSE OVER TEMAVIS FORDELING	70
VEDLEGG NR 7-1.....	71
GRAFISK FRAMSTILLING AV RESPONSER FRA INFORMANT NR 1:	71
VEDLEGG NR 7-2.....	72
GRAFISK FRAMSTILLING AV RESPONSER FRA INFORMANT NR 3:	72

1-1-0 INNLEDNING

1-1-1 Introduksjon til temaet

I denne oppgaven vil jeg sette fokus på hvordan barnevernarbeidere tenker og vurderer når de møter ungdom med begynnende rusproblemer. For å belyse dette spørsmålet vil jeg innhente og analysere data fra intervjuer med saksbehandlere i barneverntjenesten. De sitter i en nøkkelrolle hvor de skal forvalte samfunnets ansvar for, ifølge barnevernlovens paragraf 1: ” å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid ” (Lov om Barneverntjenester § 1-1), og vil være blant de første som kommer i kontakt med foreldre og ungdommer hvis problemene har blitt så store at de må be om hjelp utenifra. Fordi de har som oppgave enten å henlegge saker hvis de ikke ser noen grunn til å gjøre noe, eller iverksette nødvendige tiltak hvis de tenker at problemene tilsier det, vil deres vurdering og tenkning om den situasjonen som foreligger være av stor betydning både for den enkelte ungdom, deres familie og i samfunnsmessig sammenheng.

1-1-2 Innledningskapittelets oppbygging

I fortsettelsen av innledningskapittelet vil jeg først si noe om oppgavens oppbygging, deretter gjøre rede for grunner til at jeg har blitt opptatt av dette temaet, for så å formulere problemstillingen som et forskningsspørsmål med tilhørende underspørsmål. Videre vil jeg gjøre rede for egen teoretisk referanseramme og si noe generelt om ungdomstiden. Deretter vil jeg beskrive den tenkning omkring rusproblematikk som jeg har støttet meg til og om de skadevirkningene som misbruk medfører og som i følge denne tenkningen berører sentrale områder i ungdommers og familiers liv. Etter dette vil jeg se litt på rammebetingelsene som barnevernet fungerer under og aktuell forskning og litteratur på området. Til slutt i dette kapittelet vil jeg beskrive den forskningsdesign som er brukt i undersøkelsen og gi noen kommentarer knyttet til reliabilitet og etikk.

1-1-3 Oppgavens øvrige deler

I de resterende kapitlene i oppgaven vil jeg blant annet gå nærmere inn på min forståelse av Grounded Theory, vise hvordan metoden er gjennomført i praksis og si noe om hvordan jeg har arbeidet med å utvikle kategorier med utgangspunkt i materialet. Deretter vil jeg diskutere de funn som er gjort både i lys av Nils Bejerots modell for avhengighetsutvikling og spredning, ideer fra systemisk problemløsningsteori og mot mål som er angitt for barneverntjenestens arbeid i lovverk og NOU nr 2000, nr 12, om Barnevernet i Norge. I siste

kapittel vil jeg gjøre noen oppsummerende og avsluttende kommentarer i lys av det som har framkommet, komme med noen ideer til hvordan barnevernet i framtiden kan bli bedre i stand til å møte de utfordringer som den aktuelle klientgruppen representerer og komme med forslag til videre forskning på området.

1-2-0 UTGANGSPUNKT FOR VALG AV TEMA

1-2-1 Egen erfaring og bakgrunn

I hele perioden på nesten tretti år siden jeg var ferdig med min grunnutdanning som barnevernpedagog har jeg arbeidet med ungdom og deres familier. Deler av tiden har jeg vært ansatt på en ungdomspsykiatrisk institusjon, mens jeg de siste 20 årene har vært engasjert i utvikling og drift av et rehabiliteringstiltak for ungdom med rus- og atferdsvansker. Arbeidet med rusrelaterte problemer har naturlig nok ført til en opptatthet av hvordan disse problemene oppstår og hvordan de kan unngås. Langvarig behandlingspraksis har gitt anledning til å lære av ungdommer og deres familier i tillegg til at jeg har fått kunnskap via familieterapiutdanning og fra teorier og forskning som har vært benyttet til utforming av modeller både for behandling og forebygging. Barneverntjenesten står, som tidligere nevnt, sentralt i dette arbeidet og det å være opptatt av hvordan saksbehandlerene tenker når de forvalter sin del av oppgaven ble derfor en naturlig problemstilling for meg i valg av tema for denne oppgaven.

Klientgruppen har hele tiden hatt det fellestrekk at spørsmålet om tvang og frivillighet har vært sentralt, og at behandling og hjelpetiltak har skjedd med hjemmel enten i Psykisk helsevernloven eller Lov om Barneverntjenester. Dette utgangspunktet har gitt spesielle metodiske utfordringer for oss som behandlere, og har ført til at vi har vært nødt til å ha en tydelig faglig forankring av arbeidet både teoretisk, etisk og lovmessig.

1-2-2 Hva er nødvendig hjelp og hva er rett tid?

Barnevernloven har som intensjon at barn og unge som trenger det skal få nødvendig hjelp til rett tid. Et dilemma som imidlertid i særlig grad knytter seg til den målgruppen jeg har skissert, er spørsmålet om hva som er god eller nødvendig hjelp, og hva som er rett tid, fordi svaret vil kunne fortone seg svært ulikt, avhengig både av hvem som ble spurt, når man spør og ikke minst hva slags tenkning som ligger til grunn for vurderingen.

God hjelp sett fra ungdommenes side vil ofte kunne være knyttet til å slippe innblanding fra foreldre eller samfunn. Dette kan sees som en naturlig reaksjon både i kraft av at de er unge og i naturlig opposisjon og ved at de er umodne og ikke alltid overskuer konsekvensene av egne valg. Det er ikke urimelig at ungdommer får ha et visst spillerom, men på en annen side må man være oppmerksom på at motstand og negative reaksjoner også kan være uttrykk for at de ønsker å unngå forstyrrelser av et begynnende rusmønster eller at de ønsker å dekke over annen asosial virksomhet. I så fall vil det å bry seg både være god hjelp og et tegn på at man bryr seg om, selv om ungdommer ikke opplever det slik i øyeblikket.

Foreldre og omsorgspersoner vil derimot kunne oppleve at den samme hjelpen kommer alt for sent, eller er utilstrekkelig i omfang. I tillegg kan de til sin fortvilelse oppleve at istedenfor å få hjelp til å bringe en ungdom under kontroll, blir problemet, slik de ser det, snudd på hodet, og at resultatet av at de har bedt om hjelp blir at det blir stilt spørsmål for eksempel ved deres omsorgsevne.

Hjelpeinstansene opplever, på sin side, mange ganger å være under krysspress. Ønsket om å gi et kvalitativt godt tilbud til befolkningen vanskeliggjøres av krav om innsparing, stor arbeidsbelastning og kanskje usikkerhet knyttet til manglende kunnskap, uklare holdninger eller liten kompetanse innenfor områder som rus og ungdomsproblematikk. Et kjent dilemma for saksbehandlere er at forslag til tiltak vil kunne bli møtt med motstand av de det gjelder, fordi det i slike saker faktisk kan foreligge en interessekonflikt mellom partene i en familie. Tiltak som foreslås vil derfor kunne bli vurdert enten som utilstrekkelige eller som urimelige, avhengig av hvem man spør. En annen variant av problemstillingen er at tiltak som det kanskje hersker bred enighet om og som anses nødvendige, ikke kan gjennomføres av administrative eller økonomiske grunner eller på grunn av begrensninger gitt i lovverket.

Den generelle samfunnsutviklingen som for tiden preges av nyliberalisme og postmodernisme gir uklare signaler både til ungdom, foreldre og offentlige hjelpere om hva som ventes av dem. Konsekvenser av dette, slik jeg oppfatter det, er at ungdom har fått høyere status gjennom sin rolle som kjøpesterke forbrukere og på grunn av en styrket individsentrering. Foreldre mister kraft i sin rolle som oppdragere ved at det skjer en generell normoppløsning og dreining fra et felles, til et mer individuelt basert verdigrunnlag. Hjelperollen blir uklar, spesielt i barnevernsammenheng, når man på den ene siden, med utgangspunkt i loven, har ansvar for å gripe inn og hindre skadelig utvikling, samtidig som

det formidles at de hjelpetrengende skal oppfattes som kunder, og at tjenesten skal være brukerstyrt og tiltakene tilbudspreget.

I saker hvor familier enten blir henvist eller henvender seg til barneverntjenesten vil problemene ofte være sammensatt og en ruskomponent vil således kunne inngå som en del av en omfattende problembeskrivelse. Når saksbehandleren skal vurdere situasjonen for ungdommen som enkeltklient og for familien som helhet kan det være mange ulike teorier å ta hensyn til. Både de som beskriver generelle sider av barn og ungdoms behov og karakteristiske utviklingstrekk i tillegg til tenkning om samspill i familier, og de spesielle forhold som er knyttet til utviklingen av rusproblemer. Hvilket kjennskap barnevernarbeideren har til de ulike teoriene vil kunne ha stor betydning for måten som problemet oppfattes på og de beslutninger om tiltak som eventuelt fremmes. I kraft av at rusmisbruk er et av våre største samfunnsproblemer, mener jeg derfor det er av stor allmenn interesse å se nærmere på hvordan slike saker gripes an. Hva som gjøres eller ikke gjøres på et tidlig tidspunkt i utviklingen av et rusproblem kan ha avgjørende betydning for det videre forløp. Det kan bety at det kan være store forebyggende og skadebegrensende gevinster å hente hvis det er mulig å stoppe en slik utvikling tidlig.

1-2-3 Forskningsspørsmål og formål

På dette grunnlag har jeg formulert følgende forskningsspørsmål og underspørsmål, hvor også undersøkelsens formål vil fremgå:

Hvilken tenkning og vurdering gir barnevernarbeidere uttrykk for at de legger til grunn når de møter familier med ungdom som har et begynnende rusproblem?

- Hvilke tanker og ideer kan utledes, og hvordan kommer de til uttrykk i materialet?
- I hvilken grad sammenfaller eller skiller disse tankene og ideene seg fra annen relevant teori og forskning på området, og fra definerte utviklingsmål for barneverntjenesten?
- Kan det som har framkommet gi grunnlag for ideer til videreutvikling av barneverntjenestens arbeidet med den aktuelle målgruppen?

1-3-0 EGEN FORFORSTÅELSE OG TEORETISK REFERANSERAMME

I forbindelse med at jeg tenker å gjøre en undersøkelse som berører barnevernarbeideres forforståelse kan det være rimelig at jeg gjør rede for mitt eget ståsted som en del av

teorigjennomgangen i oppgaven. I tillegg vil en del av det som her blir omtalt også bli bruk som diskusjonsgrunnlag senere i oppgaven.

1-3-1 Om forforståelse

”Forforståelse er ifølge Martin Heidegger (1927; Habermas 1984: 107) et grunnleggende mønster ved menneskers tilværelse. All forståelse viser tilbake på en førforståelse som vi ikke kan fri oss fra” (Fangen 2004, s.43). Min forforståelse i sammenheng med den aktuelle problemstillingen gjør at jeg blant annet har klare oppfatninger om hvordan jeg selv tenker i tilknytning til den aktuelle problemstillingen. Noe kan belegges med teori og støttes av anerkjent forskning, mens andre synspunkter ikke kan begrunnes med annet enn menneskelig intuisjon, altså bare en følelse av hva som er bra å gjøre. Mine synspunkter og måter å forholde meg til klienter på vil følgelig både være preget av min egen oppveksthistorie, kunnskap av formell og uformell art som jeg har ervervet meg gjennom studier og erfaring og den kontekst som jeg befinner meg i. Å gjøre faglig forsvarlig arbeid kan derfor ikke knyttes til et absolutt krav om at alle klientrelaterte handlinger skal kunne forankres i anerkjent teori eller forskning, men jeg ser det som et mål å etterstrebe størst mulig grad av bevissthet om de ulike kildene som danner grunnlaget for mine beslutninger.

1-3-2 Teoretisk referanseramme

Av formell kunnskap vil jeg kunne si at jeg opprinnelig er influert av tradisjonell utviklingspsykologi slik den beskrives av bl.a Freud, Erikson og Piaget. De teoretiske retningene som imidlertid har preget min tenkning mest de siste årene er imidlertid fundert innenfor systemteori. Der har jeg, i tillegg til løsnings-fokuserte metoder, narrativ tenkning, språkforståelse og arbeid med reflekterende prosesser hentet fra sosialkonstruksjonismen også støttet meg mye til strukturelle og strategiske metoder med rot i konstruktivisme. Uten å gå nærmere inn på forskjellen i denne sammenheng kan man si at begge ”-ismene” har sin epistemologiske forankring innenfor en hermeneutisk ramme. En slik veksling er derfor etter min oppfatning ikke bare fullt mulig, men også hensiktsmessig i saker med innslag av rus eller andre typer tvangsmessig atferd eller hvor klientene er mindreårige og hvor det kan være hensiktsmessig å støtte seg til teorier og metoder med tydeligere og mer strukturerte rammer enn ellers.

Nå har det skjedd en omfattende utvikling på det systemteoretiske området siden midten av 1980-tallet. Jeg vil likevel trekke fram ideer som Paul Watzlawick, John Weakland og

Richard Fisch har beskrevet i boken "Forandring" som utkom i 1980, som særlig betydningsfulle for meg. Der utviklet de, med utgangspunkt i forskningsmiljøet ved Mental Research Institute i Palo Alto i USA, ideer om samspill og kommunikasjon, problemforståelse og løsningsstrategisk tenkning, hvor blant annet bruken av paradoksalteknikker sto sentralt. (Watzlawick et al 1980) Innenfor systemteoretisk tenkning vil det ifølge forfatterne av den nevnte boken være en viktig forutsetning i problemløsning å velge løsninger på riktig nivå. Løsningsforsøkene kan, dersom de ikke fører fram, men likevel gjentas, på den måten sies å være en del av problemet. Det gjøres forskjell på løsninger av 1. orden som representerer "mer av det samme" og løsninger som krever noe kvalitativt annet eller sagt på en annen måte, løsninger som innebærer "en forskjell som gjør en forskjell" (Watzlawick, P., Weakland J. & Fisch, R. 1974)

Den stadige strømmen av nye metodiske og teoretiske retninger kan virke både overveldende og til tider forvirrende å orientere seg i. Hvis man imidlertid minner seg selv om at selve tilstedeværelsen antakeligvis er viktigere enn metodene, virker det store tilfanget heller som inspirasjon og at det man overordnet sett kan ta med seg er behandlingsoptimismen og med det som utgangspunkt, troen på at "Forandring er mulig".

1-4-0 GENERELT OM UNGDOMSTIDEN

Med utgangspunkt i at denne oppgaven har tatt utgangspunkt i ungdom med problemer kan det også være naturlig å ha sagt litt om ungdomsbegrepet rent generelt og i et normalperspektiv.

1-4-1 Teorier om ungdomstiden

Selv om de ytre rammene har endret seg kan ungdomstiden sies å ha eksistert som fenomen og med sine karakteristiske trekk og problemer til alle tider. Dette er kjent blant annet gjennom et angivelig sitat av Sokrates hvor han beklager seg over ungdommens uansvarlige livsførsel. Begrepet kan likevel sies å ha fått et nytt innhold som følge av den samfunnsmessige utvikling som har skjedd, ikke minst de siste 40 år hvor ungdom har kommet til å spille en betydningsfull rolle både gjennom sin signalfunksjon i samfunnsutviklingen og som forbrukergruppe.

Innenfor utviklingspsykologien har både S. Freud og E. Erikson vært opptatt av ungdomstiden i sine beskrivelser av utviklingsfaser. Freud med betoning av menneskenes

psykoseksuelle utvikling karakteriserte denne tiden som den ”genitale fasen”, mens Erikson, som var mer sosialpsykologisk orientert sier at identitet vs rolleforvirring er et sentralt utviklingsområde i denne tiden. (Raaheim et al 1975)

J. Piaget gjorde forsøk på å lage en modell for en kognitiv forståelse for menneskelig utvikling, hvor ungdomstiden også ble skilt ut som en egen fase med viktige funksjoner. Piaget la vekt på at perioden mellom 11 og 15 år er den siste av en firetrinns utviklingsstige, og at man da har nådd et formelt operasjonelt nivå. Piaget hevder at man senere i livet riktignok skaffer seg mer erfaring, men at det ikke skjer noen kvalitativ endring av tenkningen etter fylte 16 år. (Santrock 1986 / Å. Diseth 2001) E. Erikson beskriver for øvrig enda tre utviklingsfaser i et livsløp, hvilket skiller ham fra de to øvrige som hevdet at man etter dette både i psykoseksuell forstand og kognitivt måtte regnes som voksen..

Nyere hjerneforskning (Volkow, N. 2004) har imidlertid vist at hjernen bruker lenger tid enn antatt i sin modning og at man ikke før i midten av tyveårene har en fullt utviklet evne til strategisk og logisk tenkning. Dette innebærer at man først da har forutsetning for å kunne forstå rekkevidden av egne handlinger på kort og lang sikt. Denne kunnskapen kan gi grunnlag for å mene at mange unge mennesker eksponeres for valgsituasjoner som de i mange tilfeller har bristende modningsmessige forutsetninger for å kunne forvalte på en ansvarlig måte.

1-4-2 Oppgaver i ungdomstiden

Utover det som allerede er nevnt kan man spørre seg om hva man for øvrig skal med ungdomstiden. Uvissheten, som kan oppleves omkring dette spørsmålet, bidrar til økt usikkerhet i foreldrerollen og til at ungdommene, i den grad de heller ikke har oppgavene klart for seg, vil kunne ha vansker med å finne noen dypere mening med livet. Områder som imidlertid naturlig hører til den forberedelsen til voksenlivet som ungdomstiden representerer, er mange. Overordnet sett kan man si at det dreier seg om å skulle bli kjent med seg selv i en situasjon hvor man gradvis blir overført ansvar for egne valg. Altså består oppgaven i å utforske muligheter og begrensninger på mange områder, både av psykologisk og sosial art og trene opp egne ferdigheter. Eksempler på slike områder kan være blant annet:

- evne til å kunne utsette egne behov
- utholdenhet

- å kunne vise omsorg for andre
- å kunne forvalte økt ansvar for egen situasjon på ulike arenaer
- kunne tåle følelsesmessige vansker
- lære konfliktløsning
- lære å kunne etablere forpliktende relasjoner til andre
- kunne arbeide etter langsiktige og kortsiktige mål
- utprøving av egne grenser
- velge egne normer og verdier
- ta ansvar for å gjøre bruk av sine ressurser

(DuPont, R. L. 1984)

1-5-0 AVHENGIGHET, SPREDNING OG SKADEVIRKNINGER

Å skulle arbeide med behandlingsoppgaver innenfor rusproblematikk forutsetter naturligvis at man har spesiell kunnskap på området og at man kan gjøre valg innefor de ulike forklaringsmåtene for avhengighet og spredning. Dette er nødvendig fordi måtene å forstå problemet på vil avspeiles i valg mellom de ulike metoder og handlingsalternativer som finnes både i spørsmål om forebygging og behandling.

I denne oppgaven vil jeg ikke gå nærmere inn på andre alternativer, men kun i korthet gjøre rede for en bestemt forklaringsmåte utviklet av den svenske professor i sosialmedisin Nils Bejerot. Denne modellen vil stå som et klart alternativ til forklaringsmåter som ser rusavhengighet som en sykdom eller som et symptom med bakenforliggende problemer. Jeg synes Bejerots modell har vært hensiktsmessig å støtte seg til for min egen del fordi den både gir en forklaring som tar utgangspunkt i enkeltindividet samtidig som den også kan brukes som grunnlag i utviklingen av forebyggende tiltak. Jeg tenker også å trekke med synspunkter herfra til diskusjonen senere i denne oppgaven. Noe av det som har bidratt til å gjøre modellen ”levedyktig”, etter mitt syn, selv mange år etter at den ble presentert, er blant annet at mange av historiene jeg har hørt ungdommer og voksne fortelle både om hvordan rusproblemene startet og om hvorfor de fortsatte å ruse seg, korresponderer godt med de forklaringene Bejerot gir.

1-5-1 Avhengighet

Selv om hans ideer har vært omstridt, fikk Nils Bejerot på 1970-tallet stadig mer gjennomslag for sine teorier om avhengighetsutvikling, spredning og behandling av rusproblemer generelt, men narkotika spesielt, fordi de ble oppfattet å representere noe nytt innenfor medisinsk forskning på området. (Bejerot 1969) Han hevdet at ”narkomanin är en direkt effekt av drogernas verkningar och helt fristående från de faktorer som ursprungligen föranledde individen att börja missbruka medlen.” (Bejerot 1969, s.15) Altså at avhengighet har sin egen dynamikk, på den måten at grunnene til at man gjør sine første forsøk er andre enn de som ligger til grunn for at man fortsetter ruse seg. Han hevder videre at har man først lært seg å like tilførsel av stimuli som følge av narkotika eller andre rusmidler, så vil dette være en livslang kunnskap. Han viser gjennom dyreforsøk at avhengigheten får en driftsmessig karakter sterkere enn alle andre drifter, hvor for eksempel rotter som får mulighet til selv å regulere tilførsel av kunstige stimuli foretrekker slik atferd framfor mulighet til mat, drikke og forplantning, helt til de dør. (Bejerot 1969) Dette representerer et klart brudd med tenkningen om rusavhengighet som symptom på intrapsykiske eller sosiale vansker, og han definerer det som en tilstand som er primær, kronisk og dødelig både i psykisk og fysisk forstand. (Bejerot 1969) (Newton 1981)

Bejerot er også opptatt av hvordan inntaksmåten og egenskaper ved de ulike rusmidlene avgjør hvor fort de vil føre til avhengighet og påviser at tiden fra inntak til virkning har avgjørende betydning. Overført til tobakk vil en tilsvarende sammenligning mellom sigaretter og snus vise at snus har større avhengighetsskapende egenskaper, fordi tilførselen går direkte via blodbanen i munnhulen til hjernen og ikke via røyk som skal overføres via lungevevet til blodet. Han er ikke minst aktuell i våre dager når han påpeker at også andre mekanismer enn de kjemiske kan utløse lystopplevelse på samme skadelige måte, og advarer mot farene ved spill og gambling som gir tilsvarende ”kickopplevelser”. Også i denne sammenhengen være snakk om at tiden som går fra man starter spillet til resultatet foreligger har betydning for hvor avhengighetsskapende virksomheten er.

1-5-2 Spredning

Spredning får, ifølge Bejerot, et epidemisk preg ved at gamle brukere introduserer dette til nye brukere blant venner og i sitt sosiale nettverk på et så tidlig stadium at de alvorlige konsekvensene av bruken enda ikke er synlige for noen av partene. Utbredelsestakten vil variere avhengig av hvordan de samfunnsmessige vilkår ligger til rette for det. Mottakelighet

hos den enkelte vil blant annet henge sammen med graden av tilgjengelighet. Her vil det være et gjensidig lovmessig forhold på den måten at selv en liten grad av mottagelighet vil føre til ”smitte” dersom tilgjengeligheten er stor nok, og omvendt. Et samfunn med klare normative holdninger, en tydelig restriktiv politikk og som sørger for lav tilgjengelighet av rusmidler vil følgelig kunne motstå en slik spredningseffekt langt bedre enn andre. Han siterer psykiateren D. C. Cameron, som var sjef for WHO's narkotikaseksjon som sier at det bare finnes en viktig forskjell mellom den klassiske infeksjonssykdomsmodellen og narkomani som smittsom tilstand, og det er at når det gjelder infeksjonssykdommer så oppsøker ikke individene bevisst smitekilden. Bejerot går videre sterkt ut når han hevder at :”...ett samhälle har så många narkomaner och missbrukare som okunnigheten och passiviteten förtjänar och att det i sista hand är en politisk fråga hur vi skall ha det med narkotikamissbruket.” (Bejerot 1969, s.132)

1-5-3 Skadevirkninger

Jeg vil i denne sammenhengen ikke gå nærmere inn på de spesifikke skadene som bruken av hvert enkelt rusmiddel fører til, men heller peke på en del konsekvenser av relasjonell og utviklingsmessig art som er knyttet til misbruk av alle former for rusmidler og som representerer en særlig utfordring for alle har ansvar for barn og unges utvikling og oppvekstforhold.

Hvor alvorlige skader rusmiddelmisbruk fører til for hver enkelt og hvor fort skadene skjer, vil blant annet være avhengig av både egenskaper ved stoffene og egenskaper hos den som misbruker. Rusmiddelmisbruk vil imidlertid alltid føre til skadevirkninger, men disposisjoner av fysiologisk og psykisk art gjør at ulike mennesker reagerer forskjellig, slik at noen skades fortere og mer alvorlig enn andre. Det problematisk er at man ikke vet på forhånd hvor sårbar man er for rusgifteksponering før etter at skaden har skjedd. Hvis man skal ta denne kunnskapen på alvor og ønsker å forebygge skade må man altså være forberedt på ubehaget med å sette inn tiltak begrunnet i bekymring og ikke bevis.

Det synes å være bred faglig enighet om at tidlig debutalder er en stor risikofaktor. (van der Stel, J. 1998) Kunnskapen om dette er derfor sentral når man arbeider med barn og unge for eksempel som saksbehandler i barneverntjenesten. Den svenske legen Peter Paul Heinemann har brukt begrepet ”å skulke livet” for å beskrive de skader som skjer når ungdom begynner å ruse seg. Med det mener han at man dermed ikke får trening i å mestre for eksempel de

oppgavene som tidligere er nevnt som sentrale i ungdomstiden. På samme måte er det grunn til å tro at viktige prosesser som nevnt i avsnittet om utviklingspsykologiske faser blir forstyrret og alt dette kan bidra til at man får dårligere forutsetninger for å møte viktige utfordringer senere i livet.

En annen type skade som følger av rusmisbruk er de forstyrrelser som skjer i relasjoner til andre, ikke minst i forhold til familien. Den motstand som mange ungdommer kan oppvise for å skjerme rusing fra innsyn gjennom hemmelighold og dobbeltliv fører til konflikter av en hyppighet, intensitet og varighet som overgår det som foreldre flest er forberedt på å møte. De voksne stiller seg ofte uforstående til det som skjer og opplever seg mislykket og detronisert i foreldrerollen. Den dynamikken og fleksibilitet i forhold til problemløsning som familier er avhengig av for å kunne møte ulike kriser og vanskeligheter bryter sammen etter en tid, og rollene i familien presses til sine ytterpunkter og sementeres. (Newton, M. 1995) Hele familien, og ikke minst søsken, lider som følge av de belastninger som de utsettes for. Det følger også som en del av dette at om hjelpeapparatet kobles inn vil de ikke ha store problemer med å finne tegn på irrasjonelle reaksjonsmåter hos voksne som understøtter ungdommenes bilde av at det er foreldrene som det er noe galt med. For barnevernarbeidere vil det kanskje lett være naturlig å gi støtte til de unge i noe som fortøner seg som en fastlåst konflikt med foreldrene. Det faktum, som tidligere nevnt, at utvikling av rusproblemer skaper problemer i seg selv og oppstår og opprettholdes i kraft av sin egen dynamikk, vil derfor, etter min mening, være et nødvendig perspektiv å ha med seg i møte med klienter hvor rus rapporteres å være en del av bildet.

Som et siste element med utgangspunkt i Bejerots tenkning, kan det være grunn til å understreke at for å unngå spredning haster det med å gripe forstyrrende inn i en fase hvor ungdom eksperimenterer og gjør seg kjent med virkningen av ulike rusmidler. Ungdom deler, som andre, gjerne gode opplevelser med sine venner og introduserer derved rusingen til flere så lenge det ikke er noen synlige ulemper forbundet med å gjøre det. En annen mekanisme som i tillegg gjør spredningen effektiv er at i den grad rusingen oppleves som et normbrudd, vil nettopp det å trekke andre med, gjøre at de normerer sitt eget avvik gjennom å bidra til at "alle" gjør det.

1-6-0 SAMFUNNSMESSIGE VILKÅR

1-6-1 Lov om barneverntjenester av 1992

Lover, forskrifter og offentlige utredninger gir føringer og rammer for hvordan barnevernarbeidere skal forvalte oppgaven som saksbehandlere. Motivene bak forslaget om å bytte ut den gamle barnevernloven fra 1952 med den nåværende, som kom i 1992, var, slik det kommer til uttrykk gjennom forarbeidene (Ot.prop. nr 44, 1991-1992), behovet for en styrking av blant annet både rettsikkerhet og forebyggingsaspektet. Som hjelp til fortolkning av den nye loven ble det formulert en formålsbestemmelse, noe man ikke hadde hatt tidligere, hvor man understreket målet om at barn og ungdom skal få nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.

1-6-2 NOU 2000:12 om ”Barnevernet i Norge”

Et dokument som også har fått stor betydning for utviklingen av barneverntjenesten i Norge var NOU 2000:12 om ”Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer”, også kalt Befringrapporten etter E. Befring som var leder av utvalget. Der framheves ideen om at ulike former for hjelpetiltak og inngrep skal baseres på frivillighet, samarbeide og følge det mildeste inngreps prinsipp. Det vil si at tvangstiltak først skal settes inn etter at andre muligheter er prøvd og har vist seg nytteløse. Disse tankene understøttes av at inngrepskriteriene som hjemler bruk av tvang er definert så sterke at de først slår inn etter at alvorlig skade har skjedd. For eksempel når det gjelder ungdom med rusproblemer skal man kunne dokumentere ”vedvarende og alvorlig rusmisbruk” før man kan gripe inn med bruk av tvang. (Lov om Bv.tj. § 4-24). Her kan man registrere en tilsynelatende motsetning mellom formålparagrafen, realitetene når det gjelder utvikling av rusproblemer og lovens inngrepskriterier som gjør oppgaven for de som skal forvalte lovverket, altså barneverntjenesten, svært vanskelig.

Videre er det i Befringrapporten en sterk betoning av det biologiske prinsipp, dvs at barn skal så langt det er mulig få anledning til å vokse opp sammen med sine biologiske foreldre, nærhetsprinsippet, som innebærer at dersom barn eller ungdom må bo utenfor hjemmet, så skal dette skje med så liten geografisk avstand som mulig, tidsaspektet, ved at plasseringer utenfor hjemmet skal skje over så kort tid som mulig og selvbestemmelsesprinsippet, som betoner at barn og unge i så stor utstrekning som mulig, skal ha innflytelse på sin egen situasjon og utforming av egen hverdag. Akkurat når det gjelder ungdom med rusproblematikk kan også disse føringene vise seg uhensiktsmessige fordi behovet for å få

avstand til gamle rusvenner og misbruksmiljø kanskje er en nødvendig forutsetning hvis problemet har fått vokse seg så stor at alle tiltak på lokalplan har vist seg nytteløse, videre at samarbeid kan være en vanskelig forutsetning hvis man forutsetter at en del av problemet er at ungdommen selv ikke vil medvirke til endring og til slutt at et vellykket tiltak for denne klientgruppen gjerne er betinget av langtidsbehandling.

1-6-3 Barnevernreformen av 2004

Det har fra de siste årene vært sett som nødvendig med en styrking av barneverntjenesten, hvilket er forsøkt oppnådd gjennom en reform som ble iverksatt fra 1. januar 2004. Den endret innhold og organisering av det som tidligere var fylkeskommunens ansvar for barneverntjenesten, slik at staten via det nyopprettede Statens barne- og ungdoms- og familiedirektorat (Bufdir) med sine regionale underavdelinger har overtatt ansvaret for etablering og drift av barneverninstitusjonene her i landet. Man kan således si at det i løpet av de siste årene har vært gjort en omfattende ressursmessig satsing på tiltak som skal settes inn etter at skaden har skjedd, noe som kanskje ikke står i forhold til intensjonen i loven eller gevinsten ved en tilsvarende satsing på forebygging og tidlige inngrep. Videre kan det være grunn til å stille spørsmål ved om hensynet til rettsikkerhetsgarantier og ideer om samarbeid og brukervedvirkning har kommet i konflikt med lovens formål og intensjon om at barn og ungdom skal få nødvendig hjelp til rett tid, i hvert fall hvis man legger de spesielle forholdene knyttet til tidlige inngrep mot rusproblemer til grunn.

1-7-0 FORSKNING OG RELEVANT LITTERATUR

Norden har i tillegg til England både et lovverk og en sosialtjeneste med mange likhetstrekk i barnevernsammenheng. Det ville derfor være naturlig å rette søk etter litteratur og relevant forskning på området mot disse landene. Med utgangspunkt i de tilgjengelige tidsressurser og ut fra hensynet til størst mulig relevans og overførbarhet til norske forhold vil imidlertid hovedvekten bli lagt på forskning på området som er gjort her i landet.

1-7-1 Tidligere studier

Rød referer til en undersøkelse fra England fra 1986 om sosialarbeideres beslutningsprosess i forbindelse med saker som dreide seg om omsorgsovertagelse av barn. (Packman 1986) Her viste det seg at det var små forskjeller mellom dataene som førte til at omsorgen ble tatt i forhold til når den ikke ble tatt, og at man ikke fant noen sammenheng mellom beslutningsprosessens forløp og de beslutningene som ble fattet. (Rød 2004)

Forsker Turid Vogt Grinde ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ferdigstilte i 2004 et prosjekt hvor hun var redaktør for en nordisk studie om hvordan nasjonale normer påvirker den enkelte saksbehandlers vurderinger kalt: ”Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang – norsk og nordisk perspektiv”. Her er fokus lagt relativt sent i en prosess, men det formidles likevel synspunkter på vurderinger i beslutningsprosesser som kan være av interesse. Hun oppsummerer med å si at barnevernets saksbehandlere synes generelt å ha behov for faglig ajourføring og at de trenger å få del i den metode-og teoriutvikling som foregår på området. Videre at det er behov for å styrke profesjonsutdanningene på feltet og de sier at de fleste nordiske saksbehandlere bruker liten tid å følge med i fagtidsskrifter med praktisk betydning for virksomheten. Avslutningsvis påpekes nødvendigheten av at saksbehandlerne får økt kunnskap for å kunne gjøre riktige beslutninger. (Grinde 2004)

Claezon (1987) har gjennomført en svensk undersøkelse om beslutningsprosessen rundt omsorgsovertagelse av barn. Her framkommer det at begrunnelsene som sosialarbeiderne ga i retten var vage og implisitte. De så bort fra mange av sakens momenter og tillå enkeltforhold særlig betydning, uten at det syntes rimelig ut fra faglige kriterier.(Rød 2004)

I Befringutvalgets rapport, NOU 2000:12, kapittel 8, om ”Beslutningsprosesser i barnevernet”, rapporteres det at utvalget kun er kjent med at det er foretatt tre større empiriske undersøkelser i Norge om temaet etter at den nye barnevernloven trådte i kraft i 1992. Dette gjelder undersøkelser fra tre større byer nemlig Tromsø (Holtan 1997), Trondheim (Drugli/Marthinsen 1998) og Bergen (Havnen/Christiansen /Havik 1998), på temaet: ”Meldinger og undersøkelser i barnevernet”. I tillegg refereres det til en større spørreundersøkelse til 176 kommuner (Næss/Havik/Offerdal /Wærness 1998) som Befringutvalget bygger sine synspunkter på, og hvor de har sammenholdt funn på områder som er sammenlignbare.

De finner i disse undersøkelsene så store variasjoner i praksis at selv om de tar hensyn til naturlig variasjon sies det at: ”Forskjellene mellom kommuner og bydeler er samtidig i en del tilfeller så tolkes som annet enn uttrykk for varierende terskler for beslutninger. Med varierende terskler for beslutninger menes her både behandling av meldinger og undersøkelsessaker.” (NOU 2000, s.97)

I den landsomfattende undersøkelsen spørres det også etter hva saksbehandleren legger vekt på i beslutningene. Det var en klar sammenheng mellom opplevelsen av at sakene var godt opplyst og hvor trygge de var for at det ble gjort riktige beslutninger. Faglige vurderinger og lovforståelse ble hyppig framhevet i tillegg til erfaringer fra lignende saker og meninger fra samarbeidspartnere, foreldre og barn. Det var likevel så store sprik i svarene at utvalget sier at : ”Indikasjonene kan tolkes i to høyst ulike retninger, nemlig at beslutningene preges av helhetlige vurderinger som harmonerer med at sakene har mange sider, eller at beslutningene preges av ”tilfeldige” her-og-nå (ad hoc) løsninger. Empirien gir ikke holdepunkter for klare oppfatninger om i hvilken grad disse to tolkningene er gyldige.”

I kapittel 19 om konklusjoner og tilrådinger slår Befringutvalget fast at ” For barnevernets vedkommende er det ikke samsvar mellom kompetansenivå og ansvarsområde.” (NOU 2000, s.237) og videre fra samme sted at ”Det er nødvendig å sette bestemte kompetansekrav for denne yrkesutøvelsen, samtidig som formalkompetanse i tradisjonell betydning basert på bestemte utdanninger, ikke kan anses tilstrekkelige.” (NOU 2000, s.236). Med dette begrunner de behovet for en gjennomgripende opprusting av kvalifikasjonsnivået i den kommunale barneverntjenesten.

Elisabeth Bakke Hansen har som del av en ekspertgruppe nedsatt av Barne-og familiedepartementet, som avsluttet sitt arbeid i 2002, tatt for seg hvilke elementer som må tas med i vurderingen av alvorlige barnevernsaker. De kom til at det var i alt ni punkter som måtte med. Fem av de ni omhandler ulike sider ved foreldrenes omsorgsevne, mens de resterende fire har fokus på forhold direkte knyttet til barnet selv, så som kontekster, mestringsstrategier, utviklingshistorie og sosiale nettverk. (Backe Hansen 2002) Med dette ønsket de å understreke det som blant annet har framkommet i en undersøkelse av Egelund og Thomsen i 2002, at det i barnevernets undersøkelsesarbeid har vært for mye fokus på forhold rundt foreldre og i for liten grad på barnet selv (Egelund og Thomsen 2002). Dette synes å være en aktuell påminning også i saker når det gjelder ungdom med begynnende rusproblematikk.

Flere forskere ved Barnevernets Utviklingscenter på Vestlandet har vært opptatt av beslutningsprosesser i barnevernet. Her skal nevnes tre undersøkelser, alle fra 1998.

I den første: ”Mellom vern av barn og støtte til foreldre”, hvor de ser på hva barnevernarbeidere vektlegger i beslutninger om undersøkelsessaker, finner forskerne at barnevernarbeiderne i stor grad støtter seg til foreldrenes forklaring, og at dette går på bekostning av barnets rett til å få sin sak prøvd på egne premisser og at saker i liten grad blir prøvd i forhold til lovens vilkår for hjelp eller inngrep. De mener at barnevernet derfor lett blir en instans som havner i dilemmaet mellom å gjøre for mye for tidlig eller for lite for sent, og at av de to variantene er det siste det verste. Ellers peker de på den nesten uløselig oppgaven som barnevernarbeidere blir satt til nemlig å skulle realisere politiske målsettinger som i liten grad er utformet med tanke på hvordan de skal realiseres” (Christiansen, Ø., Havnen, K. og Havik, T. 1998)

I undersøkelsen ”Når gir barnevernet hjelp?” gjøres det en kartlegging av barneverntjenestens beslutninger i meldings- og undersøkelsessaker. Her stiller de spørsmål ved om barnevernlovens intensjon om at barn i risikosonen skulle få tidligere hjelp blir etterlevd eller om barnevernet er i ferd med å utvikle seg til en instans som i første rekke gir hjelp til familier med vanlige støttebehov. De sier videre at det er ting som tyder på at lovens vektlegging av samarbeid fører til at barnvernet for eksempel i omsorgssviktsaker er mer innrettet på å ivareta foreldrenes interesser enn situasjonen for utsatte barn. (Christiansen, Ø., Havnen, K. og Havik, T. 1998)

I den siste av de tre, som omhandler: ”Barnevernets ressurser i lys av kommunale ressurser” gjøres det en undersøkelse av sentrale beslutninger i barnevernet og dets økonomiske og personellmessige ressurser og hvor man også ser på eventuelle sammenhenger mellom beslutningene og ressursene. Her påpekes blant annet en tendens til at barnevernkantorene i hver bydel eller i den enkelte kommune ser ut til å utvikle sin egen særpregede praksis, og at dette ikke synes å være forenelig med de krav i henhold til likhetsprinsippet som vanligvis er gjeldende for samfunnets velferdsordninger.(Rød 1998)

Den undersøkelsen som kan synes å ha størst relevans i sammenheng med undersøkelsen knyttet til denne oppgaven, er gjort av sistnevnte forsker, Per Arne Rød, som nå er stipendiat ved høyskolen i Bergen. Det er en studie med tittel: ”Hva vektlegger barnevernarbeidere i sitt analysearbeid når de skal fatte beslutninger i alvorlige barnevernsaker” (Rød 2004) Resultatet av undersøkelsen er publisert som et kapittel i boken: ”Barnevernets undersøkelser”. (Hærem og Aadnesen 2004)

I omtalen av boken i tidsskriftet EMBLA nr 08, 2005, sies det følgende: ”Rød fant blant annet at det var et gap mellom faglig forståelse og beslutninger, kunnskapsgrunnlaget var utydelig, samt at arbeidsprosessen mangler systematikk og beslutningsprofil.” På grunnlag av undersøkelsen konkluderer Rød med at når faglige kilder ikke trekkes inn som støtte for beslutninger gir det grunn til å stille spørsmål om barnevernets analyse- og beslutningspraksis baserer seg på anerkjent, ny kunnskap, og at det er bekymringsfullt at innholdet i sentrale begreper ikke diskuteres og avklares fordi det da oppstår et gap mellom faglig argumentasjon og beslutninger. (Rød 2004) Denne undersøkelsen vil også bli brukt som en del av grunnlaget for diskusjonen senere i oppgaven.

1-7-2 Pågående forskning

Norsk Forskningsråd har et langvarig forskningsprosjekt kalt: ” Velferdsprogrammet - samfunn, familie, oppvekst” hvor man har bidratt til å belyse mange sider ved velferdssamfunnet, blant annet barneverntjenesten. Formålet er at programmet, over en tiårsperiode som utløper i 2008, skal bidra med både grunnleggende, teoriutviklende og sektorovergripende forskning. Dette skal forhåpentligvis føre til en økning av forskningsbasert kunnskap og gi bedre grunnlag for beslutninger og praksis, noe som leder av programmet Elisabeth Backe Hansen mener at det er et særlig stort behov for blant ansatte innenfor barneverntjenesten. (Norges Forskningsråd 2002)

NOVA må i det hele tatt kunne sies å være en aktiv bidragsyter til kunnskap på området, både ved definerte forskningsprosjekter, men også gjennom å ha etablert: ”Tidsskrift for ungdomsforskning” som løpende inneholder artikler og prosjekter som både direkte og indirekte bidrar til økt kunnskap både om utsatte barne- og ungdomsgrupper, om de samfunnmessige forhold som påvirker problemutvikling og tenkning rundt tiltak som kan føre til bedring av forholdene.

Oppsummeringsmessig kan jeg få inntrykk av at det finnes lite eller ingen norsk forskning spesifikt knyttet til barnevernarbeideres vurdering og tenkning i saker hvor ungdom med begynnende rusproblemer er involvert. Derimot finnes det et omfattende materiale både om generelle primærførebyggende forhold og om beslutningsprosesser knyttet til omsorgsovertagelser og tvangsinngrep i forhold til barn. Disse handler altså enten om det som skjer forut for, eller det som følger etter den situasjonen jeg har vært mest opptatt av i denne sammenheng. Ingen av undersøkelsene har hatt fokus spesielt på målgruppen ungdom.

1-8-0 FORSKNINGSDESIGN

1-8-1 Utforming og metodisk referanseramme

I forarbeidene til sin undersøkelse om beslutningsprosesser i barneverntjenesten sier Rød at det i forskningen har vært lite fokus på resonnementer og føringer som ligger bak sosialarbeideres beslutninger. (Rød 2004) Litteratursøk viser at i den grad det har vært gjort undersøkelser på dette området har fokus i all hovedsak vært rettet mot forarbeidet til for eksempel fylkesnemndsbehandling av omsorgsovertagelser, og i mindre grad begrunnelser for tiltak tidlig i et utviklingsforløp. Oppgaven må således kunne sies å ha et eksplorative siktemål. (Thagaard 2003)

Det utforskende utgangspunktet tilsier at en kvalitativ tilnærming kan være hensiktsmessig, da tilnærmingen gir mulighet for fleksibilitet og endringer underveis i forskningsprosessen. Et slikt valg kan synes hensiktsmessig også fordi en kvalitativ tilnærming innebærer rom for ulike valg og avveininger i løpet av prosessen, den gir muligheter for å gripe det særegne ved menneskers tenkning og handling og kan gi mye informasjon om få enheter. (Thagaard 2003)

1-8-2 Opplegg og utforming av intervjuguide

Jeg mener at i denne sammenhengen vil det være hensiktsmessig å utarbeide en semistrukturert intervjuguide, fordi jeg derved vil anvende en metode som bidrar til at jeg kan fange opp de fleste av elementene som nevnes ovenfor. I tillegg vil et konstruert case kunne bidra til å sentrere intervjuet om temaet og gi en felles referanseramme for samtalen. Det kan argumenteres for både fordeler og ulemper ved ulike grader av formalisering av intervjuer. Hva som kan være hensiktsmessig vil henge sammen med fokus, forskningsspørsmål og utvalgsriterier. Forhåndsstruktur er imidlertid et godt argument for å unngå å samle inn en mengde overflødig informasjon som i ettertid bare reduserer effektiviteten og analysens kraft. (Ryen 2002)

Intervjuskjemaet ble bygget opp omkring fire hovedområder: bakgrunns materialets gjenkjennbarhet og relevans, utdanning og praksiserfaring, klientproblematikk relatert til egen historie og tenkning knyttet til forslag til tiltak. I tilknytning til disse hovedområdene ble det utarbeidet i alt tjueen underspørsmål. (Vedlegg 1) Jeg valgte å utarbeide et case (Vedlegg 2) og som bakgrunns materiale til bruk i utarbeidelsen av dette, og som støtte for

ulike innfallsvinkler til drøfting sammen med informantene, ble det også utarbeidet analyser i form av matriser og tekst. (Vedlegg 3)

Jeg vurderte det for øvrig slik at båndopptak av intervjuene vil gi tilstrekkelig informasjon, og at for eksempel videoopptak ikke ville være nødvendig siden jeg i denne oppgaven ikke har et interaksjonsperspektiv.

1-8-3 Informant utvalg

Siden en slik undersøkelse ikke tar sikte på å frambringe statistisk generaliserbar kunnskap, vil det være enda et argument for å velge en kvalitativ forsknings-tilnærming heller enn en kvantitativ. Det vil derfor heller ikke være hensiktsmessig å skulle forsøke å lage et sannsynlighetsutvalg av informanter, men heller legge andre hensyn til grunn som tilgjengelighet og relevans for problemstillingen. (Ryen 2002). Jeg har derfor antatt at et antall på i første omgang fire eller fem vil være tilstrekkelig. Dersom jeg ikke synes å ha nådd noen form for ”metning” på dette grunnlaget vil muligheten fremdeles være tilstede for å øke med ytterligere en eller to.

Arbeidsformen på et sosialkontor vil ofte være preget av samarbeid rundt beslutninger.(Rød 2004) Jeg ønsket imidlertid å undersøke det individuelle ”forarbeidet” til de endelige beslutningene knyttet til en problemstilling rundt ungdom med et begynnende rusproblem. Med andre ord hvordan den enkelte saksbehandler gir uttrykk for sine tanker og vurderinger, heller enn hele beslutningsprosessen. Av den grunn ville det derfor, etter min mening, ikke være relevant å trekke andre kolleger, leder eller veileder med som en direkte del av informasjonsinnhenting, selv om de indirekte kan ha stor betydning for beslutningene i en sak. Jeg håper imidlertid å kunne fange opp om det som den enkelte gir uttrykk for av tanker og vurderinger oppfattes å ha allmenn tilslutning på arbeidssstedet, altså om det de hevder er uttrykk for en slags ”kontorkultur” eller om det er et individuelt og privatisert syn.

Spredning eller samlokalisering av informanter var også et spørsmål som jeg måtte ta stilling til. Samlokalisering ville i større grad gjøre det mulig å undersøke om tenkningen var av individuell karakter eller om det eksisterte en felles faglig policy. En slik ”kontorkultur” er registrert som funn for eksempel hos Rød, hvor han fant at ledernes mulighet for innvirkning av beslutningsprosessen var stor.(Rød 1998) Han refererer i en senere studie til en

undersøkelse av Jakobsen og Røssland fra 1985 som konkluderte med at:” det er like mange forskjellige barneverntjenester som det er postnumre”. (Rød 2004)

En sentralisering ville i så fall bety at jeg måtte velge bort landkommuner fordi de ikke ville ha stort nok utvalg av saksbehandlere, i tillegg til at det ville begrense muligheten for å differensiere mellom informanter av ulike kjønn, alder og varierende praksistid i yrket. I tillegg ville jeg være avhengig av å finne et kontor som var villig til å la seg bruke i såpass stort omfang som dette ville kreve. Fordi jeg hadde drøftet dette spørsmålet med forskere som var engasjert i temaet og som var av den oppfatning at sentralisering var et interessant poeng, var jeg innstilt på å prøve samlokaliseringsmodellen hvis den var praktisk gjennomførbar. I metodekapittelet gjøres det nærmere rede for hvordan den endelig utformingen ble gjort.

1-8-4 Analysemetode

Etter å ha vurdert ulike analysemetoder fant jeg at Grounded Theory ville være et hensiktsmessig valg i min sammenheng. Jeg vil gi en nærmere begrunnelse for dette og gi en beskrivelse av hvordan jeg har gjort bruk av denne teorien og metoden i det etterfølgende kapittelet.

1-9-0 ETISKE BETRAKTNINGER

Siden jeg ikke har planlagt å bruke klienter som informanter har det heller ikke vært nødvendig å søke godkjenning for prosjektet gjennom Regional etisk komité. Jeg vil på vanlig måte skrive et introduksjonsbrev både til ledelsen og de aktuelle saksbehandlerne ved det eller de barnevernkontorene som var aktuelle å kunne finne informanter fra. I brevet vil det bli understreket at man bidrar på frivillig grunnlag og at man er fri til å trekke seg når som helst i prosessen, at alle data vil være anonymisert og at lydbåndopptak vil bli slettet etter at prosjektet er avsluttet. (Vedlegg 4)

1-10-0 RELIABILITET

Det er av betydning for det meningsbærende ved ethvert prosjekt at man legger vekt på kvaliteten ved det arbeidet som gjøres. Både validitet og reliabilitet er imidlertid kontroversielle begreper innen kvalitativ forskning, (Ryen 2002). Dette har sammenheng med at de har tilknytning til en tradisjonell positivistisk tenkning og til kvantitative metoder og at begrepene ikke automatisk kan overføres som kvalitetsparametere for kvalitative

forskningsmetoder. Lincoln og Cuba har forsøkt å finne fram til begreper som kan fungere som alternativer ved hjelp av ord som kredibilitet, overførbarhet, pålitelighet og bekreftelse, (Seale 1999, s.45, se Ryen 2002, s.178). De sier videre at arbeider blir oppfattet som kvalitativt gode og at overføringsverdien øker for eksempel gjennom gode beskrivelser av det som blir studert, at man gir grundig dokumentasjon og beskrivelse av metoder og at man søker bekreftelse ved en kritisk gjennomgang av eget arbeidet, hvilket vil bli forsøkt etterlevd i dette prosjektet.

Av andre bidrag som er ment å skulle øke kvaliteten ved forskningsresultater er det grunn til å nevne Karl Poppers falsifikasjonsprinsipp. Popper hevdet at: ”Et kjennetegn ved vitenskapelighet er viljen til å lete etter det motstridende bevis og la dem modifisere de generelle ideene man har”, (se Ryen, 2002, s. 188). Jeg vil forsøke å ta hensyn til dette slik det blant annet vil fremgå i kapittelet om kategoridannelse.

2-1-0 TEORI OG METODE

I dette kapittelet vil jeg først si noe om valg av analysemetode. Deretter vil jeg gjøre en gjennomgang av min forståelse av Grounded Theory og vise hvordan jeg har anvendt denne metoden i datainnsamling og analysearbeid av materialet i denne oppgaven. Til slutt vil jeg gi noen etiske betraktninger om arbeidet som er gjort. Kritiske kommentarer til arbeidet vil bli gjort i tilknytting til punktene hvor de hører hjemme heller enn som et eget avsnitt til slutt.

2-1-1 Valg av metode

Siden jeg var opptatt av vurderinger og tenkning kunne både diskursanalyse og eventuelt narrativ analyse vært brukt som utgangspunkt for datainnsamling og analysemetode. Når jeg kom til å velge Grounded Theory var det imidlertid ikke fordi jeg nødvendigvis synes metoden var lett å forstå i utgangspunktet, kanskje tvert imot, men blant annet fordi jeg likte at den var tydelig på hvordan man skal gå fram i arbeidet, steg for steg. Når i tillegg veilederen jeg fikk tildelt sier at Grounded Theory ville passe utmerket til det arbeidet jeg planla å gjøre, ble valget lett. Selv om metoden har vist seg svært omstendelig og tidkrevende, har jeg ikke angret på det valget fordi det faktisk, etter min mening, har vist seg nettopp å være en hensiktsmessig metode i forhold til arbeidet med forskningsspørsmålet.

2-2-0 GROUNDED THEORY; BESKRIVELSE AV TEORIGRUNNLAG

2-2-1 Historikk og epistemologi

I denne oppgaven vil min hovedreferanse til forståelse av Grounded Theory, metodens utvikling og epistemologiske referanserammer være den beskrivelse som er gitt av Kathy Charmaz i boken; "Constructing Grounded Theory". Hun har lært metoden gjennom samarbeid med de personene som fra begynnelsen av har stått sentralt i utviklingen av den i tillegg til at hun bygger på erfaring fra egen forskning. Sist, men ikke av minst betydning; at metoden beskrives innenfor en sosialkonstruksjonistisk forståelsesmodell, noe som gir god mening for meg.

Grounded Theory som begrep er uløselig knyttet til navn som de amerikanske sosiologene Barney Glaser og Anshelm Strauss og deres samarbeid omkring studier av døende sykehuspasienter og måten de ble behandlet på av pleiepersonalet, på begynnelsen av 1960-tallet. (Charmaz 2006). Dette var et forskningsområde man visste lite om fra før og hvor det knyttet seg metodiske utfordringer både til informasjonsinnhenting og måter å bearbeide data på. Måten de løste dette på ble et pionerprosjekt som de etter hvert utviklet til en spesifikk metode i boka: "The Discovery of Grounded Therapy" i 1967.

Det spesielle med denne metoden i forhold til andre kvalitative eller kvantitative metoder er at den er sirkulær i den forstand at den viser et vekselvirkende system mellom analyse og informasjonsinnhenting. Dette representerer en forskjell i forhold til metoder hvor man enten lager hypoteser på forhånd som skal bekreftes eller avkreftes gjennom funn i materialet eller at man forholder seg til datamaterialet som noe statisk som forskeren skal trekke informasjon ut av.

De metodiske skillelinjene beskriver også det epistemologiske skillet mellom to vitenskapsteoretiske retninger og diskusjonen om hvordan man framskaffer gyldig kunnskap. Man havner midt i diskusjonen mellom forkjemperne for positivismen / objektivismen og de kvantitative forskningsmetoder som springer ut fra dem og sosialkonstruksjonistene og deres kvalitative tilnæringsmåte til forskning.

Forskjeller i det epistemologisk utgangspunkt som forskerne har, får innvirkning på hvordan de oppfatter sin rolle i forhold til det materialet de skal forske på. Både Glaser og Strauss har ifølge Charmaz et opprinnelig positivistisk / objektivistisk vitenskapsteoretisk grunnsyn som

gjør at de oppfatter seg å kunne stå i en posisjon utenfor materialet de skal arbeide med både gjennom informasjonsinnhenting og analyse. De har følgelig som utgangspunkt at forskeren med et nøytralt blikk kan vurdere sine ”funn”. Charmaz selv sier at hun ikke støtter et slikt vitenskapssyn, men at det er rom for å anvende metoden også med utgangspunkt i en sosialkonstruksjonistisk type tenkning hvor man ser forskningsprosessen som et gjensidig samspill mellom forsker og det materiale som det forskes på, noe som jeg tidligere har understreket sammenfaller med mitt syn også, (Charmaz 2006).

Hvis man skal forsøke å beskrive hva som kjennetegner Grounded Theory som arbeidsmetode så kan man si at man går fra å finne mening i data til å finne mening av data. (Charmaz 2006, s.140), altså at det er både en beskrivelse av en analysemetode og en hjelp til å anvende resultatet av analysen til å danne hypoteser eller teorier om hvordan analyseresultatet kan forstås. Denne todelingen har ført til at ”Grounded Theory” brukes som benevnelse på forskningsmetodikk også der hvor man egentlig bare følger ”oppskriften” som hjelp i en innledende del av prosessen med å bearbeide data. Dette er likevel, slik jeg ser det, ikke til hinder for at Grounded Theory utgjør et fleksibelt og anvendelig redskap i atferdsforskning, enten den brukes stykkevis eller helt.

2-3-0 BRUK AV ANALYSEMETODEN

2-3-1 Datainnsamling

Når det gjelder datainnsamling hevder Charmaz at det først og fremst handler om å skaffe seg et ”rikt” materiale enten man bruker observasjonsmetoder, ulike intervjuetnikker eller tekstanalyse som redskaper i datainnsamlingen. Kjennetegnet på hva som kan oppfattes å være tilstrekkelig vil henge sammen med den kontekst de skal anvendes i. Støtte for denne måten å oppfatte det på finner jeg i utsagnet: ” ...gather sufficien data to fit your task and to give you as full a picture of the topic as possible within the parameters of this task”, (Charmaz 2006, s.18) .

Slik rammebetingelsene har vært i forbindelse med denne oppgaven har jeg vært nødt til å stille meg ganske fritt i forhold til den mest konservative måten å bruke metoden på. For eksempel var jeg nødt til å gjøre avgrensninger i materialomfang ved å stoppe etter å ha intervjuet i alt fem informanter.

2-3-2 Bruk av case og intervjuguide

For å skape et felles utgangspunkt for å snakke om tanker og vurderinger fant jeg det hensiktsmessig å utarbeide et case. (vedlegg nr 2) Ved å legge egen erfaring til grunn ble det gjort et forsøk på å konstruere en sak som var ment å skulle både gi en alvorlig nok problembeskrivelse til at den skulle kunne representere en reell og gjenkjennbar problematikk. I tillegg var den ment å være tilstrekkelig flertydig med hensyn til mulige årsaker og forklaringsmåter til at det kunne danne grunnlag for en åpen samtale om informantenes tenkning, forståelse og vurdering. Som støtte for dette arbeidet ble det laget en analyse av i tekstform og en faglig gjennomgang av caset i form av en matrise. (Vedlegg 3) Informantenes responser tyder i hvert fall på god gjenkjennelighet i det alle fem klart gir uttrykk for dette innledningsvis i intervjuene.

Man kan innvende mot bruken av konstruerte case at de gir et for overflatisk bilde av saker til å kunne danne grunnlag for reelle vurderinger. Jeg mener at metoden kan forsvares med utgangspunkt i at den ikke var ment som annet enn en introduksjon til temaet og at saken ikke skulle være gjenstand for en konkret vurdering.

Selve intervjuguiden hadde i alt tjueen spørsmål fordelt på de fire hovedtemaene: innledende spørsmål om relevans, utdanning, erfaring og opplæring, gjenkjennbarhet i egen historie og tenkning knyttet til forslag til tiltak. (Vedlegg nr 1) Innledningsvis fikk informantene hver sitt eksemplar av både case og intervjuguide og tid til å lese gjennom papirene før samtalen startet. Dette ble gjort for å skape en så trygg ramme rundt intervjuet som mulig. Vekten på selve intervjuguiden ble tonet ned ved at jeg selv ikke brukte den direkte, men bare som en referanse og ramme for samtalen. Dette førte, etter min vurdering, til at intervjuene fikk et åpnere preg enn de ellers ville ha gjort. Dette var en villet prosess som var forankret i ideene fra Grounded Theory om å ta utgangspunkt i data og la datainnsamlingen bli en åpen prosess. Dermed var jeg fri til å kunne forfølge ideer som måtte fortone seg interessante både i hvert intervju for seg, men også fra et intervju og til det neste. Rammebetingelsene gjorde imidlertid at jeg måtte begrense meg i den forstand at jeg verken i tråd med prinsippene som ovennevnt kunne ta tid til å gå tilbake til informantene og be om utdyping av temaer eller undersøke på nytt hvis det var temaer jeg i ettertid har oppdaget ikke var blitt omtalt. Dette ville også korrespondert med ideene om samskaping som Charmaz er opptatt av når hun snakker om å ha en sosialkonstruksjonistisk forståelse, som omtalt i teoribeskrivelsen av Grounded Theory.

2-3-3 Valg av informanter

Selv om det i en Grounded Theory tradisjon vil være ”metning” av informasjon som bestemmer omfanget av datamengden, var det i en studiesammenheng nødvendig for meg å bestemme en slags ramme. Jeg tok derfor utgangspunkt i at fem informanter kunne gi et tilstrekkelig omfattende materiale å arbeide med, samtidig som ikke datamengden ville bli uhåndterlig stor. Et spørsmål jeg, som tidligere nevnt måtte ta stilling til var om jeg skulle etterstrebe en samlokalisering eller ikke. Denne type spørsmål korresponderer imidlertid ikke godt med ideene fra Grounded Theory, hvor man etter prinsippet om Theoretical Sampling skal la ideer fra materialet vise vei til neste steg, altså hvilke egenskaper som skulle kjennetegne neste informant. Hverken denne problemstillingen eller den som er nevnt innledningsvis i dette avsnittet er imidlertid uvanlige når det gjelder anvendelsen av Grounded Theory, og det gis, som tidligere nevnt, rom for slike avveininger.

Det viste seg imidlertid at ideen med samlokalisering måtte skrinlegges fordi den ikke lot seg gjennomføre i praksis. Da jeg hadde sendt ut forespørsel om muligheten for å gjøre et intervju av en eller flere saksbehandlere var det ikke bare vanskelig å få svar, men det var også til dels svært vanskelig å komme i kontakt med rette vedkommende for å etterlyse respons på henvendelsen. Det kan kanskje være illustrerende for problemene at selv om den første henvendelsen ble gjort allerede 18. mai og var det ikke mulig å gjøre det første intervjuet før 25. august.

Nå kan dette kanskje forklares med stramme prioriteringer i en presset arbeidssituasjon, men det gir også grunnlag for en oppfatning om at slike henvendelser ikke blir oppfattet som spesielt interessante for ledelsen ved barnevernkontorene. Jeg måtte etter hvert foreta nye strategiske valg med hensyn til informantgrunnlaget og bestemte meg for å holde fast ved ideen om ”sentralisering” på den måten at jeg ville konsentrere utvalget til ulike barnvernkontor i Oslo, men ivareta hensynet til variasjon ved å forsøke å få til en størst mulig grad av spredning i alder, erfaring og kjønn. Det endte med at jeg i løpet av høsten 2006 fikk gjort intervjuer med fem informanter hvorav to var relativt unge, nyutdannede kvinner, en relativt ung og nyutdannet mann, og en mann og en kvinne i moden alder med lang erfaring og varierende grad av videre- og etterutdanning. Jeg har funnet støtte for en slik avveining i det følgende: ”Utvalget er strategisk, ved at informantene representerer egenskaper som er relevante for vår problemstilling, og fremgangsmåten for å velge ut informanter er basert på

den tilgjengelighet de har for forskeren.” (Thagård 2003, s.54) På grunn av stor treghet med å få svar fra de kontorene som jeg henvendte meg til måtte jeg tilslutt gjøre henvendelser via personlige bekjenskaper. Det fungerte bra på den måten at jeg da raskt fikk tilgang til å kunne gjøre avtaler direkte med de aktuelle saksbehandlerne, men ytterligere forsinkelser skjedde ved at enkelte informanter til slutt måtte droppes fordi de gjentatte ganger kansellerte avtaler på kort varsel.

Informasjonsbrevet (vedlegg nr 4) fulgte en vanlig mal og gjorde rede for både ide og relevans for feltet slik at det er vanskelig å se at det i seg selv skulle bidratt til forsinkelsene. En mulig grunn til den dårlige responsen på brevet kan være at det ble gjort en vurdering av at resultatene av en studentoppgave, selv om det er på masternivå, fortone seg mindre verdifulle enn undersøkelser fra profesjonelt hold. Man kan også tenke seg en vegring mot å bli undersøkt av frykt for at noe ufordelaktig skulle framkomme, eller at temaet ikke fortone seg sentralt nok. Det informantene sier i sin evaluering av å ha vært med på intervjuet uttrykker kanskje noe av dobbelheten:” Det var tankevekkende å være med på intervjuet, men jeg synes det var veldig okei, jeg” (nr 2, s.42), ”Jeg synes det var veldig okei, interessant, tankevekkende og morsomt.” (nr 1, s.28), ” Du reddet dagen min” (nr 3, s.59), ”Jeg synes det var veldig bra å være med på intervjuet” (nr 4, s.58) og ”Jeg håper du fikk svar på det du ville.” (nr 5, s.60)

2-3-4 Tekstgjengivelse

Etter å ha prøvd ulike typer opptaksutstyr valgte jeg ikke noen digital variant, men en eldre modell med mikrobånd. Dette utstyret ble foretrukket ikke bare fordi opptakskvaliteten viste seg å bli best med dette utstyret, men også fordi det fulgte en fotpedal med, noe som bidro til å gjøre et omfattende og møysommelig transkriberingsarbeid noe lettere. Jeg valgte å skrive ut intervjuene så nøyaktig som mulig, hvor latter og andre uttrykksformer ble notert og slik at dialektuttrykk og muntlige uttrykksformer ble skrevet slik de ble sagt. Senere ble disse formene omgjort til normert språk i kodeprosessen. For eksempel kan ”hon jenten” eller ”jæskla mye” ha blitt normert til ”jenta” og ”innmari mye”.

Et annet forhold knyttet til gjengivelse av materialet er at i forbindelse med kodeprosessen kan ting som senere er gjengitt som sitater være et sammendrag av flere utsagn med samme mening. Referansene som følger sitater gjør det imidlertid mulig å spore og synliggjøre hvordan uttrykket har framkommet. I den sammenhengen, hvor hensikten nettopp er å skape

mening av data ved å gjøre et ekstrakt av innhold gjennom bearbeiding på ulike nivåer, mener jeg at en slik framgangsmåte kan forsvares. På samme måte som dette selvfølgelig ikke ville være tilfelle hvis arbeidsmetoden for eksempel var tekstanalyse.

2-3-5 Koding

Etter at materialet foreligger som tekst er det neste trinnet i arbeidet å gjøre en analyse av dataene gjennom ulike former for koding. Her finnes det mange nivåer, alt fra detaljert koding (Initial coding), via fokusert koding (focused coding), krysskoding (axial coding), teoretisk koding (theoretical coding) og helt til det øverste nivået, dannelsen av ulike kategorier (categories). Hver type koding utgjør en økning av abstraksjonsnivå som via kategoriene til slutt ender med formulering av hypoteser eller teorier med utgangspunkt i det materialet det hele springer ut fra. Charmaz sier; ” Coding is the pivotal link between collecting data and developing an emergent theory to explain these data. Through coding, you define what is happening in the data and begin to grapple with what it means.” (Charmaz 2006, s.46). For å illustrere denne delen av arbeidet har jeg lagt ved kopier av tre tilfeldige valgte sider fra tekstmaterialet. (vedlegg 5)

Det er ifølge henne ikke nødvendig å følge alle trinnene i kodeprosessen, men de to første anser hun som grunnleggende for å kunne gjøre sammenligninger både i materialet fra hver enkelt informant og mellom ulike informanter. I tillegg vil de være nødvendige for å kunne finne fram til kategorier og for å kunne gjøre teori eller hypotesedannelsen mulig. Arbeidsprosessen blir på denne måten ”gjennomskinnelig” i den forstand at man synliggjør hvordan data og abstraksjon henger sammen. Dette er av avgjørende betydning i kvalitativ forskning fordi det handler om mulighet for overførbarhet og pålitelighet, som tidligere nevnt.

En vanlig innvending mot kvalitative metoder generelt har vært at man mister muligheten for å styrke verdien av funn gjennom falsifiseringsprosedyrer. Det vil ifølge Carl Popper si å kunne føre bevis gjennom sammenfall av resultater eller gjentakelse av forsøk eller å bevisst lete etter avvik som kunne svekke en teori eller et funn. (Charmaz 2006, s.5) Jeg har forsøkt å ta hensyn til denne innvendingen både i kodingen og i analysearbeidet. Kodearbeidet har blitt gjort synlig ved at jeg viser utdrag av arbeidet i oppgaven, gjennom vedlegg og ved at jeg oppgir henvisninger til informantnummer og sidetall i forbindelse med bruk av sitater fra materialet. I analysen gjør jeg det ved å trekke fram både det som bekrefter eller

underbygger påstanden i en kategori og det som skulle svekke utsagnet. I den grad påstanden fremdeles lar seg forsvare mener jeg at jeg har oppnådd både å styrke begrunnelsen for den og samtidig frambringe elementer til drøfting eller refleksjon rundt temaet.

Fokusert koding vil skille seg fra initial koding ved at man her forsøker å fange opp mening fra flere utsagn eller at man finner bestemte utsagn som er dekkende for flere andre utsagn. Den neste oppgaven var å forsøke å sortere de ulike responsene i grupper eller temaer. Dette viste seg å være et relativt omfattende arbeid fordi antallet responser som skulle fordeles i mitt tilfelle var rundt ett hundre for hver informant. Det viste seg imidlertid at jo nærmere den kodede teksten lå opp til materialet jo lettere håndterbart ble det å arbeide med dem. Det er nok riktig å si at jeg ved å gå grundig gjennom materialet flere ganger ikke gjorde en annen type koding etter hvert, men kanskje heller utførte den fokuserte kodingen på en mer og mer hensiktsmessig måte, slik at jeg kunne gå direkte derfra via sortering i ulike grupper til utvikling av kategorier.

Som ledd i arbeidet med bearbeiding av materialet var det hjelpsomt først å gjøre en tematisk samling av responsene for hver enkelte informant før jeg så på materialet samlet.

Til slutt viste det seg at det var mulig å gruppere alle utsangene innenfor disse tretten temaene: - Relevans og gjenkjennbarhet, - Valg av klientgruppe, - Utdanningsbakgrunn og yrkespraksis, - klientproblematikk relatert til egen historie, - Metoder og kartlegging, - Rusproblematikk (delt inn i undergruppene: Atferd og bruksmønster, Tiltak og Spesielle forhold knyttet til rusproblemer), - Arbeidsforhold og stabssammensetning, - Faglig utvikling, - Ideologi og holdninger, - Teori og referanser, - Tiltak, - Samarbeidspartnere, - Evaluering av intervjuet.

Det følgende vil være et eksempel på responser fra en informant som er sortert under temaet ”Teori og referanser”. Hver respons har referanse til hvor i materialet de er hentet fra slik at det fortsatt er mulig å etterspore kilden også når man i neste omgang setter sammen responser fra alle informanter under hvert tema.:

”Teori / Referanser (6)

Jeg har sett så mange metoder komme og gå,- så det er ikke lett å vite hva som gir resultater. (nr 3, s.6) Jeg gjør bruk av litt herfra og litt derfra,- og så velger jeg å handle som jeg føler meg bekvem med. (nr 3, s.17) Det nytter ikke å komme med en masse bibelsitater hvis det ikke er troverdighet i det du gjør. (nr 3, s.20) Hvis det ikke var nok med erfaring kunne jeg hoste opp noen sånne forskningsundersøkelser. (nr 3, s.23) Viktig å ha kunnskap nok til å forankre det man gjør i jussen. (nr 3, s.44)”

Som ledd i arbeidet med å skape oversikt over materialet, ble data fra de ulike kodenivåene visualisert og gjort tilgjengelige på ulike måter. Initial-kodingen ble skrevet på den ene av to brede marger i materialet. (Vedlegg 5) Resultatet av den fokuserte kodingen ble etter først å ha blitt skrevet i marginen, skrevet over på post-it lapper med referanser til informant og sidetall i materialet. Deretter ble disse forsøkt gruppert under ulike temaer som etter hvert viste seg å bli først tolv og deretter omarbeidet til tretten temaer, slik det framgår av beskrivelsen av arbeidet med kategoridannelsen. Etter hvert som jeg fikk erfaring med sorteringsarbeidet og fikk det antall grupper som var dekkende, var det mulig å rasjonalisere prosessen ved å skrive responsene med referanser direkte inn på PC og sortere derfra. Ved å framstille antallet responser knyttet til de ulike gruppene grafisk, både i en matrise for hele materialet samlet (Vedlegg 6) og resultatet for hvert enkelt intervju for seg (Vedlegg 7), var det mulig å få et bilde av hvordan for eksempel vektingen av ulike temaer viste sammenfall eller forskjeller i løpet av intervjuarbeidet. Når det kom så langt som til kategoriseringsarbeidet og alt materialet skulle sees under ett, viste det seg nyttig å ha brukt fargekoder på teksten fra de ulike intervjuene. Det betydde at jeg kunne klippe og lime i materialet både fysisk og digitalt, som tidligere vist, uten å miste oversikten over hvilken informant som hadde sagt eller ment hva, eller hvor det hørte til i materialet, fordi referansene fortsatt fulgte med hver enkelt respons. I vedlegg 5-3 kan man blant annet se spor tilbake til det som skulle komme til å bli kategori nr 3.

2-3-6 Memo-skriving

Parallelt med kodingen går prosessen med skriftliggjøring av ideer, sammenhenger og andre former for refleksjoner som forskeren gjør seg, gjennom skrivingen av memoer. De kan være lange eller korte, impulsive eller mer veloverveide og skrives i notats form. De bør imidlertid gjerne ha en liten overskrift for å lette sorterings- og analysearbeidet som følger som neste trinn. Charmas sier om memoskrivingens betydning; ”Memo-writing is the picotial

intermediate step between data collection and writing drafts of papers... Memo-writing constitutes a crucial method in grounded theory because it prompts you to analyze your data and codes early in the reaserch proses" (Charmaz 2006, s.73).

Memoskrivingen kan derfor karakteriseres som en åpen og refleksiv del av arbeidet, hvor man ikke før i ettertid vet noe om hva som vil vise seg å kunne bidra til en forståelse på et overordnet nivå. Som ledd i denne prosessen vil man etter hvert forlate den direkte tilknyttingen til datamaterialet og i større grad arbeide med utgangspunkt analysematerialet og i egne memos fram mot å kunne utarbeide spesifikke kategorier. Det som for øvrig kjennetegner kategorier er at de representerer samlende betegnelser som er dekkende for spesielle trekk i materialet slik det fremgår av analysearbeid og memoene. Eller som Charmaz sier det: "Categories expicate ideas, events, or processes in your data - and do so in telling words. A category may subsume common themes and patterns in several codes." (Charmaz 2006, s.91). Jeg har underveis laget mange store og små memos både om form og innhold. Et eksempler på et memo om metode kan være noe jeg skrev i forbindelse med transkriberingen av intervjuene:

" Memo 11.01.07

Om metode

Jeg har allerede transkribert hvert intervju så nøye som jeg har klart, hvor dialogene er gjengitt så ordrett som mulig, dog slik at jeg har skrevet muntlige formuleringer og dialektuttrykk i normalspråk. Jeg har vist pauser ved prikker og mer emosjonelle uttrykk som latter og "uffing og akking" er også forsøkt gjengitt for å kunne gi et inntrykk av samtalens innhold og form."

Følgende kan være et eksempel på et kort memo om innhold:

" Refleksjon om "Usynlige referanser"

Dato: 20.02.07

Det kan se ut som om det er et mulig misforhold mellom unnvikende svar på spørsmål om teori og referanser hva svarene egentlig uttrykker. Dette fordi svarene gir uttrykk for implisitt kunnskap, eller "selvfølgeligheter", slik som symptomteorier, brokker fra utvikingspsykologi osv. uten at det blir synlig på annet enn en indirekte måte."

2-3-7 Teoriunderbygging (Theoretical Sampling) og Metning (Saturation)

Teoriunderbygging / Theoretical sampling vil si å aktivt søke etter relevant informasjon som kan støtte opp under eller utvikle en ide, en teori eller en hypotese. (Charmaz 2006) Hvis man skulle prøve en mulig norsk oversettelse ville kanskje ”teoriunderbygging” kunne være dekkende? Denne delen av arbeidet får ulik form etter hvor man er i prosessen, alt fra at selve prosjektet tar en annen retning enn opprinnelig tenkt på grunnlag av ideer man fikk allerede på planleggingsstadiet, eller under selve datainnsamlingen. Det kan skje fordi man blir oppmerksom på spesielle temaer som man velger å forfølge underveis i intervjuene eller at det får betydning for utvelgelse av informanter. Senere i arbeidet kan det bety at man vender tilbake til datamaterialet for å gjøre en grundigere utforskning av elementer som kan underbygge dannelsen av kategorier, teorier eller hypoteser. Det kan også skje ved at man går tilbake til en eller flere av informantene på nytt for å få mer informasjon om et enkelt tema.

I den foreliggende undersøkelsen vil et eksempel på teoriunderbygging / Theoretical sampling være tydelig i forskjellige sammenhenger. Ved utvelgelsen av informanter, hvor ideen om å få størst mulig spredning på kjønn, alder og erfaring etter hvert ble rådende, i valget mellom å konsentrere seg om ett eller flere barnevernkontorer, og i spørsmålet om de alle skulle være fra Oslo eller også fra utkantstrøk. Et siste eksempel er hvordan fokus på enkelte temaer etter hvert fikk dominere i intervjuene fordi det ble oppfattet som mer sentralt enn andre underveis i prosessen.

Fordi en slik analyseprosess nærmest er uten ende, har man definert begrepet ”saturation” eller ”metning” på norsk, som kriterium for å kunne slutføre databearbeidingen. Charmaz definerer det slik: “Categories are saturated when gathering fresh data no longer sparks new theoretical insights, nor reveals new theoretical categories”. (Charmaz 2006, s.113) Det vil si at man innenfor de rammene som er til rådighet og med utgangspunkt i den foreliggende problemstilling og hensikten med oppgaven må kunne registrere at ingen ny informasjon av vesentlig betydning synes å foreligge. Som nevnt innledningsvis i dette kapittelet vil det i denne sammenheng måtte bety at kravet til metning må anses oppfylt når formålet med oppgaven kan oppfylles.

Her viste det seg at fem informanter ga nok materiale til å kunne belyse problemstillingen på en, etter min vurdering, tilfredsstillende måte. Selv om hver av intervjuene var forskjellige, skjedde det likevel en merkbar dreining med et tydeligere fokus på rusproblematikk etter

hvert. Siden det imidlertid viste seg å være et gjentakende fenomen som stabiliserte seg i løpet av intervjuene så kan det likevel hevdes at jeg har hatt et tilstrekkelig utvalg av informanter som grunnlag for det videre arbeid. På den annen side vet man jo ikke hva som ville tilkommet av informasjon hvis materialet hadde vært større.

2-3-8 Teori og hypotesedannelse

Målet med arbeidet er at det skal kunne ut i ulike forsøk på teori- eller hypotesedannelse på grunnlag av dataene som er analysert. Resultatet vil, naturlig nok, bli influert av innfallsvinkler knyttet til epistemologisk ståsted. Charmaz mener at med utgangspunkt i en positivistisk tenkning vil man søke etter årsaker, deterministisk funderte forklaringer eller at man ser etter universelle eller generelle sannheter. (Charmaz 2006, s.126)

Et alternativ til denne type tenkning er, som tidligere nevnt, et sosialkonstruksjonistisk idegrunnlag, hvor man i et materiale kan finne grobunn for flere typer tolkninger. Her vil man se etter ulike former for forståelse, mer enn forklaringer.

Hun sier det slik:” Interpretive theory calls for the imaginative understanding of the studied phenomenon. This type of theory assumes emergent, multiple realities; indeterminacy; facts and values as linked; truth as provisional; and social life as processual.” (Charmaz 2006, s. 126), og dette synes jeg er dekkende for min egen oppfatning også.

I hvilken grad man kan lykkes i forsøk på å trekke ut teorier eller hypoteser vil henge sammen med ulike faktorer som hensikt og kontekstuelle rammer for hele prosjektet, beskaffenhet ved materialet og kunnskaper og ferdigheter ved den som har ført arbeidet gjennom de ulike fasene. Når det har vist seg, som tidligere nevnt, at så mange bruker bare deler av grounded theory i sitt arbeid, så kan det skyldes flere forhold. En faktor kan være at skal man følge intensjonen i metoden fullt ut så forutsetter det at man bestemmer seg for metoden på et så tidlig stadium av et prosjekt at analysen kan inngå som en del av datainnsamlingen i henhold til prinsippene for Theoretical sampling. Dette vil i praksis være vanskelig i mange sammenhenger, for eksempel når det gjelder ulike typer studentarbeider hvor det er bestemte krav til utforming av oppgaver og hvor det å skaffe seg kunnskap om ulike forskningsmetoder inngår som en parallell del av prosessen. Videre vil det også forutsette så åpne rammer for prosjekter at man har tid og anledning til å forfølge ”spor” dit de måtte lede.

På grunn av de tidligere nevnte rammebetingelsene for denne oppgaven, ville det i denne sammenhengen ikke være realistisk å ha som mål å utvikle en spesiell teori slik den defineres innenfor Grounded Theory. Derimot vil det være mulig å se etter spesielle trekk eller forhold som kan være av interesse for å kunne belyse forskningsspørsmålet. Et nivå for dette kan uttrykkes gjennom utvikling av kategorier eller ”nøkkelbegreper”. (Everett og Furseth 2004) De vil være uttrykk for samlende formuleringer som er dannet på grunnlag av analysen av teksten enten man ser dem hver for seg, eller i sammenheng med hverandre. De vil i kraft av dette kunne presenteres som funn i materialet, eller de kan danne utgangspunkt for videre bearbeiding mot framstilling av overordnede teorier. Måten som jeg har arbeidet på for å komme fram til kategorier i forbindelse med undersøkelsen jeg har gjort, vil bli beskrevet i neste kapittel.

2-4-0 ETISKE BETRAKNINGER

2-4-1 Informasjon, anonymisering og verifisering

Hvis man skal vurdere noen etiske sider ved måten som dette arbeidet ble gjort på så vil jeg peke på at etter at jeg måtte endre ”taktikk” for å få tilgang til informanter via bekjente, gjerne startet med en telefonisk kontakt. Dette førte til at introduksjonsbrevet som ble laget for å gi informasjon om både hensikt, form, krav til anonymitet og tydeliggjøring av retten til å kunne velge å trekke seg fra deltagelse når som helst i prosessen osv. ikke alltid ble gitt ut på forhånd som forutsatt. Derimot ble de gjort kjent med disse forutsetningene muntlig i forbindelse med den telefoniske kontakten, mens de fikk selve brevet tilsendt etterpå eller senest i forbindelse med gjennomføringen av intervjuet .

Kravet til gjennomsjennelighet og etterprøving av resultater i dataene kan representere et dilemma knyttet til behovet for anonymisering. Jeg har derfor tenkt at nettopp det at metoden gir rom for muligheten for normering av språk og at sammendrag av uttalelser kan være representativt som ytringer, vil det også kunne tjene den hensikt at det øker graden av anonymisering av materialet.

Det at ytringer blir omdannet og gjengitt av andre som representativt for informantenes mening, kan synes urimelig uten at de får se resultatet og mulighet til å korrigere hvis det er noe som blir framstilt på andre måter enn de har ment. Jeg mener imidlertid at ved å nettopp ikke å gi anledning til å uttale seg og eventuelt konfirmere eller revidere, så bidrar man til å gjøre det enda tydeligere at alle former for utlegning av deres mening er min fortolkning

alene. I tillegg vil det i tråd med den sosialkonstruksjonistiske tradisjonene jeg støtter meg til, være slik at selv ikke direkte sitater fra transkripsjonene vil kunne tas ut av den sammenhengen ytringene oppsto i og utlegges som gyldig utover det.

3-1-0 KATEGORIER OG KATEGORIDANNELSE

Selv om det var flere muligheter i løpet av analyseprosessen fant jeg til slutt fram til følgende tre kategorier som jeg mener belyser viktige sider i materialet:

- Den viktigste kunnskapen kommer fra praksis.
- Rusmisbruk har sin rot i bakenforliggende forhold.
- Samarbeid og gode relasjoner er nødvendig for å kunne gjøre en god jobb.

I det følgende skal jeg først si noe om hvordan jeg arbeidet med kategoridannelsen og deretter skal jeg vise hvordan jeg mener at disse tre har sitt utspring i, og er forankret i materialet. I tråd med falsifiseringsprinsippet vil jeg også holde fram ulike deler som enten står i motsetning til disse kategoriene, eller synliggjøre dilemmaer eller spesielle problemstillinger som er knyttet til tenkemåten som kommer til uttrykk. De viktigste vil bli drøftet i diskusjonskapittelet. Til slutt vil jeg gi et eksempel på en mulig kategori som kunne vært aktuell, men som av ulike grunner ikke ble tatt med.

3-1-1 Arbeidsmetode

Som resultat av kodingen, var, som tidligere nevnt, alle utsagn fra informantene til slutt samlet og gruppert under de tretten ulike temaene. Prosessen fram mot dette førte til at jeg fikk ideer om hva som kunne være samlende uttrykk for det materialet som forelå og laget ulike forslag til formuleringer. Deretter tenkte jeg meg hvert utsagn som en magnet og lot det trekke til seg de utsagn og responser fra materialet som måtte passe, for å se om forslaget hadde så bred dekning at det kunne forsvare å klassifiseres som en kategori. Fargekodingen hjalp slik at det var mulig å holde oversikt over hvilke informanter som var representert, og førte til at når de ulike utsagn var klippet og limt samme så ble det et fargerikt skue. Det følgende er et eksempel fra denne delen av dette arbeidet med det som skulle bli kategori nr 3, om betydningen av samarbeid og gode relasjoner:

”Om samarbeidspartnere

Under punktet om samarbeidspartnere forteller hun at hun ofte er på lag med skole og foreldre og at ” Vi har jo PUT og Rusmiddeletaten, men har aldri ringt dem, tror jeg.”
(nr 5, s. 41)

Den eneste han konkret nevner om samarbeidspartnere er foreldre og mener de er viktige å høre på.

Om samarbeid med andre instanser sier han at han samarbeider med politiet.

Hun nevner ingen spesifikke samarbeidspartnere utover skole og politi, men sier at hun gjerne henviser til andre hvis det trengs, og at hvis det allerede er andre som er engasjert i saken så vil hun la dem fortsette sitt arbeid uten å blande seg inn. Hun er for øvrig opptatt av å få beskjed så rask som mulig hvis ungdom har begynt å få vansker og at hun har stort utbytte av å samarbeide med politiet

Hun nevner samarbeidspartnere som skole, politi og Uteteam og at hun har tro på å arbeide sammen. Hun mener politiet er sentrale fordi: ” de vet mye fordi de ser mye, og at de har bra kontakt med ungdom”, (nr 2, s.21). Hun mener at taushetsplikten kan være til hinder for å kunne organisere et hensiktsmessig samarbeid foreldre imellom.”

3-2-0 GROUNDED THEORY (GT) KATEGORI 1: Den viktigste faglige kunnskapen kommer fra praksis.

3-2-1 Underbygging av GT-kategori nr 1

Denne GT- kategorien trer fram fra en rekke referanser i materialet, særlig der informantene snakker om temaer kodet til gruppene: ”Utdanningsbakgrunn og yrkeserfaring” og: ”Teori og referanser”. I tillegg til direkte utsagn støttes kategorien også, etter min mening, av det som sies på indirekte måter for eksempel gjennom utsagn som er gruppert under: ”Ideologi og holdninger”. Der fremstår dataene som ikke-dokumenterte påstander av faglig art, altså en form for integrert kunnskap som danner bakgrunn for meninger og synspunkter.

Responser viser at de er engasjert i temaet kunnskap, men det fremgår også av teksten at slike spørsmål skyves til side i en travel hverdag og at de i det daglige bygger mye på ”praksisbiter”, slik det fremgår i utsagnet: ”Jeg tenker at det praktiske er viktigere enn å ha veldig mye teorier.” (nr 4, s.23), eller at: ”Det jeg har sett og erfart blir jo på en måte fakta.” (nr 5, s.10), ”Jeg bygger mye på det jeg har lært i praksis.”(nr 2, s.16) og ”Praksis er ekstremt viktig for å kunne forstå teori.” (nr 2, s.11).

At erfaringsbasert kunnskap nyter stor anerkjennelse kommer til uttrykk i materialet på flere måter. Når en av informantene velger å fortelle om at hun har lang erfaring ved å bruke uttrykket ”Jeg er gammel i gamet” så ble det oppfattet som en hedrende beskrivelse. Flere formidlet også en kultur hvor erfaring anerkjennes på den måten at hvis man har spesiell

arbeidserfaring fra et område så får man en slags ekspertrolle på kontoret, uavhengig om man har noen formell kompetanse i tillegg eller ikke. Eksempler på dette er utsagnene: ”

Oppgaver fordeles etter tidligere erfaring. Da jeg begynte i jobben som saksbehandler fikk jeg straks mange ungdomssaker, for det kunne jo jeg.” (nr 5, s.13) og: ”Vi har liksom hver våre spesialområder avhengig av hva vi har av erfaring fra før.” (nr 2, s.22).

”Faglighet” og ”faglig tenkning” er begreper som brukes av mange informanter, men hva de rommer viser seg å være gjenstand for en viss forvirring. De brukes av informantene med den største selvfølgelighet som om det var faguttrykk med en definert mening, men ved nærmere undersøkelse viser det seg at det knytter seg til dels stor usikkerhet til innholdet. I materialet kan det se ut som om begrepene brukes for å dekke alle typer meninger om klientrelaterte saker, uavhengig av om det er løselig funderte synspunkter, påstander av ideologisk art, erfaringsbaserte meninger eller ytringer basert på kunnskap som kan relateres til anerkjent fagteori eller forskning. Eksempler fra materialet som kan belyse dette kan være: ”Faglig tenkning er man veldig mye inni uten at man egentlig skjønner helt hva man holder på med, til en hver tid, da.” (nr 1, s.13), ” Meningene mine har jeg fått fordi det er ting vi har snakket om, eller noe som ligger bak i hodet som jeg ikke helt vet hvor jeg har fra.” (nr 2, s.26), eller sagt på en annen måte: ”Jeg bruker litt herfra og litt derfra, - og så velger jeg å handle som jeg føler meg bekvem med.” (nr 3, s.17).

Anerkjennelsen av praksiserfaringer synes imidlertid ikke å være uttrykk for en devalueringen av betydningen av teori. Følgende utsagn kunne kanskje lett tolkes i den retning, men kan like gjerne være uttrykk for en moden og balansert vurdering av teori som hjelp til å hanskles med utfordringene han møter i hverdagen: ”Jeg har sett så mange metoder komme og gå, - så det er ikke lett å vite hva som gir resultater.” (nr 3, s.6) og: ”Det nytter ikke å komme med en masse bibelsitater hvis det ikke er troverdighet i det du gjør.” (nr 3, s. 20). Når flere av informantene sier slike ting som: ”Jeg glemmer å lese fag fordi det er så mye som skjer i hverdagen.” (nr 2, s.29), ” Jeg tror det finnes mye forskning om ungdom, men det er vanskelig å finne fram til den.” (nr 1, s.12), er det kanskje mer snakk om at det er travelt og arbeidspress som gjør at bevissthet om forankring av egen tenkning kommer i bakgrunnen, enn at man ikke synes det er viktig. Av og til synes det likevel som om omstendighetene tvinger det fram, som for eksempel i følgende tilfelle: ”De vi jobbet med

ble ikke særlig bedre, og i forlengelsen av det ble det en diskusjon om hva vi driver med, rett og slett” (nr 4, s.15).

Informantene forholder seg litt ulikt til denne situasjonen alt fra å tenke at :”Herregud, hva er det egentlig jeg bygger mine ting på.” (nr 2, s.15), til en mer avslappet variant : ”Hvis det ikke var nok med erfaring kunne jeg hoste opp noen sånne forskningsundersøkelser.” (nr 3, s. 23). Utsagnene : ”Det er kjempe-ekkel å ikke vite nok.” (nr 4, s.27) og ”Hadde jeg hatt mer kunnskap ville jeg følt meg tryggere i jobben.” (nr 2, s.25) underbygger påstanden om at det ser ut til å være bred enighet om at kunnskap bidrar til å gjøre dem trygge i rollen som saksbehandlere.

De av informantene som har avsluttet sin grunnutdanning i løpet av de siste årene er opptatt av det grunnlaget de har med seg derfra. På den ene siden kommer det ytringer hvor de sier at de ikke kunne ta inn mer teori mens de gikk på skolen og at det er nødvendig med praksis for å kunne forstå hvordan alt henger sammen. På den andre siden gis det uttrykk for at de finner grunnutdanninga svært mangelfull når det gjelder å formidle kunnskap om ungdoms-problematikk generelt og om rus spesielt. Det synes imidlertid å være bred enighet om at juss-opplæringen både var grundig og relevant for praksis. De snakker om grunnutdanninga som en slags plattform og som starten på en prosess. Det finnes flere utsagn som påpeker betydningen av den praksisnære delen av opplæringa i studiet som for eksempel: ”Kommunikasjons-seminaret var utrolig nyttig.”(nr 2, s.12) og ”Trygghet å ha lært om kommunikasjon og å bygge relasjoner.” (nr 4, s.8).

3-3-0 GT KATEGORI 2: Rusproblemer har sin rot i bakenforliggende forhold.

3-3-1 Underbygging av GT-kategori nr 2

Denne påstanden fremkommer naturlig nok tydeligst når informantene snakker om det som er kodet under temaene: ”Årsaksforklaringer til rusproblemer” og: ”Ideologi og holdninger”, men noe er også hentet fra temaet om: ”Spesielle forhold knyttet til rusproblemer”.

Utsagnene av forklarende karakter synes å ha det som felles trekk at de definerer rusproblemer som ”noe man kan få” og forklaringene synes også å ha det til felles at problemet skyldes bakenforliggende forhold og ikke skjer som følge av egenskaper ved stoffene i seg selv. Akkurat hva slags bakenforliggende faktorer som har betydning har imidlertid informantene ulike meninger om. En gruppe forklaringer nevner psykiske

egenskaper ved ungdommene som en viktig faktor, for eksempel: ”Utvikling av rusproblemer henger nok sammen med hvor destruktive ungdommene er sjøl og psyken,- altså mange ting.” (nr 5, s.23) eller : ”Hvis man fortsetter å bruke stoff etter å ha prøvd litt sammen med kamerater, så er det vanligvis en annen årsak til det.” (nr 3, s.28), og: ”Sjansen for å få problemer med rus henger sammen med hva slags funksjon rusen får i forhold til andre problemer man eventuelt har.” (nr 3, s.28), eller også: ”Rusproblemer forstyrrer, men tåkelegger også andre problemer.” (nr 3, s.28). Til slutt i denne gruppen et utsagn som bygger opp under den samme forestillingen om indre faktorerers betydning, denne gangen ikke knyttet til hvordan man får det , men mer i forhold til hvordan man kan bli kvitt det: ”Jeg har tro på bruk av tvang i en del saker hvor grunnlaget er tilstede i form av en slags ”stamme” som man kan bygge på.” (nr 5, s.17).

Et unntak fra det som sies innledningsvis og som faktisk knytter problemet til egenskaper ved stoffet selv, er utsagnet: ”Man vet jo ikke hvordan man reagerer på kjemiske stoffer.” (nr 5, s.9) og forbinder det med et eksempel fra egne erfaringer når hun sier: ”Hasj er undervurdert, selv om det er individuelt, så kan det ende med psykose, det vet jeg fra en ungdom jeg har hatt. ” (nr 5, s.9).

Andre forklaringer går i retning av at rusen fyller en bestemt funksjon som må erstattes av noe annet for at man skal få bukt med problemet. Dette kan illustreres ved uttalelser som: ”Tenker slik at man må erstatte rusen med noe og gi noen andre alternativer gjerne gjennom nærmiljøtiltak.” (nr 5, s.30) eller: ”Et faretegn når ungdommer er ute etter alternativer og ikke lykkes med det de gjør.”(nr 3, s.22) og: ”Man bør fylle fritiden med noe meningsfullt for å unngå lediggang.” (nr 5, s.30).

Miljøfaktorer nevnes som forklaring i ulike varianter: ”I systemtenkning er det jo slik at rusen er det samlende punkt i en gruppe, og uten rusen har de lite felles.” (nr 5, s.27), ”Det kan være mange grunner til at man får slike problemer, blant annet skifte av miljø.” (nr 3, s.21) og: ”Hun mener at jevnaldringer har stor påvirkningskraft og at ungdom har gode grunner til å velge det miljøet de havner i.”(nr 5, s.30). Venner nevnes i flere utsagn som en avgjørende faktor, blant annet på følgende måte: ”Det er vennemiljø som trekker.” (nr 4, s.4) og :”Det er alltid venner som får deg inn i det.” (nr 4, s.9).

At andre i familien kan ha skylda eller at bakenforliggende årsaker til rusproblemer kan skyldes belastninger som følge av endringer i livssituasjon nevnes også som mulig:

”Familielivet kan bli preget av disharmoni i perioder, og at det kan bli utløst for eksempel av endringer i familiestrukturen, eller endring i livsfaser.” (nr 3, s.9). Videre mener den samme informanten at: ”Stefedre ofte kan ha en forsterkende effekt på problemet, og at de lett kan skyldbelaste ungdommene.” (nr 3, s.9) og at: ”Ungdommers atferd kan dekke over mange andre problemer i familien.” (nr 3, s.6). Utsagnet : ”Hvis foreldrene har et lempelig forhold til rusmidler blir det veldig vanskelig å gjøre noe.” (nr 5, s.38), kan oppfattes både som en årsaksforklaring , men i tillegg også som en hindring for å komme ut av problemet igjen. Gjennom utsagnet: ”En fin fasade kan skjule mye” (nr 4, s.6) mer enn antyder informanten at forholdene i familien kan gi grobunn for mange problemer, i denne sammenheng også knyttet til rus.

I noen grad gjør informantene forsøk på å gi henvisninger eller referanser til de forklaringene de har kommet med. Noen henviser til kunnskaper de har med seg fra grunnutdanniga, som : ”I studiet lærte vi litt om de ulike stoffene, - ikke bra,- og ferdig med det.” (nr 4, s.25). En annen som er relativt nyutdannet sier at hun ikke er sikker på hvor hun har kunnskapene sine fra, men: ”I boka til Willy Pedersen sto det vel litt om rus?” (nr 2, s.17). Alle de tre informantene som er relativt nyutdannede gir for øvrig, slik det kommer til uttrykk i underbyggingen av kategori 1 om faglig kunnskap, uttrykk for at undervisningen på studiet var svært mangelfull på dette området.

En informant nevner for øvrig en alternativ kilde til kunnskap når han kommer med utsagn som: ”Det er bra å ta utgangspunkt i det ungdommene forteller, og høre hva de sier.” (nr 4, s.3), og videre: ”Jobbing med ungdom med rusproblemer har vært en viktig informasjonskilde, for de fortalte i bønner og spann.” (nr 4, s.12/13) og: ”Ungdom som har hatt problemer med rus vet utrolig mye.” (nr 4, s.30).

Andre mener at de har referanser til litteratur, men er usikre på kildene: ”Jeg husker ikke noen konkret litteratur om rus akkurat nå.”(nr 4, s.23) eller: ”Jeg vet at det er farlig å ruse seg, vet ikke sikkert, men tror jeg har lest det et sted.” (nr 2, s.36) og: ”Jeg vet at hasjrøyking er farlig, men har ikke noen knagg å henge det på, nei.” (nr 2, s.36).

Noen informanter må kunne sies å være svært uspesifikke i sine årsaksforklaringer, som når de sier: ”Hvorfor du havner på det eller det synet kan være litt tilfeldig og avhengig av hva du har tilegnet deg av kunnskap av andre eller via teori eller andres erfaringer.” (nr 5, s.49), eller: ”Meningene mine har jeg fått fordi det er ting man har snakket om, eller noe som ligger bak i hodet og som jeg ikke helt vet hvor jeg har fra.” (nr 2, s.26). Av andre uspesifikke utsagn om fenomenet rusproblemer, kan nevnes: ”Når det gjelder rus så er jo det noe som utvikler seg over tid, men noen ganger også fort.” (nr 5, s.23).

Det de synes å være enige om er imidlertid at problematikken omkring ungdom og rus er blant de vanskeligste oppgavene de får og dette kommer til uttrykk gjennom utsagn som: ”Jeg har ingen fasit og synes det er vanskelig og utfordrende det med ungdom og rus.” (nr 5, s.30) og: ”Når vi vet at de har et rusproblem faller ofte brikkene på plass, men da er det kanskje allerede for sent.” (nr 5, s.24)

3-4-0 GT KATEGORI 3: Samarbeid og en god relasjon er nødvendig for å kunne gjøre godt arbeid.

3-4-1 Underbygging av GT-kategori nr 3

Dette synspunktet kommer til uttrykk i mange av delene i materialet, så som: ”Valg av klientgruppe”, ”Metoder og kartlegging”, tre av temaene innenfor ”Rusproblematikk” (Atferd og bruksmønster, Tiltak og Spesielle forhold), ”Ideologi og holdninger”, ”Tiltak” og ”Om samarbeidspartnere”.

Vektleggingen av samarbeid og en god relasjon kommer til syne i en mer indirekte form når de snakker om hvorfor de har valg å arbeide nettopp med ungdommer. Som signal om intensjoner er det imidlertid entydig og beskrivende. De sier henholdsvis: ”Det er spennende å diskutere med dem.” (nr 5, s.21), ”Det er relasjonen med ungdommene som er spennende.” (nr 4, s.6), ”Jeg liker å jobbe med ungdom fordi jeg opplever at de er kraftfulle og har energi og har vilje til å finne alternativer.” (nr 3, s.11), ”Å arbeide med ungdom har vært greia for meg.” (nr 2, s.6) og: ”Å arbeide med ungdom er spennende og utfordrende.” (nr 1, s.6).

At de to informantene som har vært lengst i jobben gir uttrykk for at de for tiden er litt lei ungdomssaker eller strever med å motivere seg til jobben, endrer ikke inntrykket av at de tross alt fortsatt foretrekker denne klientgruppen foran andre alternativer.

Når de snakker om kartleggingsmetoder er de mer direkte i sin omtale. De sier at det er lettere å hjelpe når de opplever at de får kontakt og: ”Bevisstgjøring på valg de gjør er lurt, - altså være undrende og nysgjerrig.” (nr 5, s.31). Andre formulerer seg slik: ”Det handler om å få dem til å tro på sine egne prosjekter.” (nr 3, s.11), ”Jeg vil gjerne prøve ut ting i undersøkelsesperioden og hopper gjerne raskt på ungdommenes forslag.” (nr 3, s.13), ”Går gjerne forsiktig fram for ikke å krenke noen.” (nr 3, s.13) og: ”Jeg leter ofte etter ”den 3. muligheten.” (nr 3, s.15). Flere sier som denne informanten: ”Jeg vil gjerne snakke masse med vedkommende.” og at målet er: ”Å prøve å komme i posisjon.” (nr 2, s.33) i forhold til ungdommene. I denne prosessen mener flere av de unge det som et mulig fortrinn at de er relativt unge selv, som i dette eksempelet: ”Jeg tror det er lettere for ungdom å snakke med noen som er ung selv.” (nr 2, s.6).

Et par av informantene sier de har en slags mal eller stikkordsliste for fremgangsmåten i en undersøkelsessak både med hensyn til hvem de vil snakke med og i hvilken rekkefølge, mens et flertall sier de ikke har det. Det gis allikevel mange forslag til innfallsvinkler og metodiske grep som for eksempel: ”Det er lurt å jobbe med grupper, for vi kan jo ikke bare si de skal slutte å ruse seg og slutte å være sammen med vennene sine.” (nr 5, s.27) Andre berører samme problemstilling og sier at: ”Det ofte er sånn at man kanskje har en ”gullerot” i form av et aktivitetstilbud man kan tilby.” (nr 2, s.34), eller: ”Jeg vil støtte meg mye til hva foreldrene mener, for familiene vet ofte selv hva slags hjelp de trenger.” (nr 1, s.8).

Informantene gir også uttrykk for mer generelle holdningmessige utsagn, om hva som oppfattes å være et godt utgangspunkt i arbeidet som for eksempel: ”Det er bra å ta utgangspunkt i ungdommen og høre hva de sier.” (nr 4, s.3), ”Det er fordel å møte ungdom med forståelse og la dem prate, - og ikke være moralist og se ned på dem.” (nr 4, s.8), ”God kontakt er en forutsetning for å komme noen vei.” (nr 3, s.11), ”Jeg tror veldig mye på relasjon.” (nr 3, s.6), ”Selv om jeg kan være fornøyd med det jeg gjør, er det klientenes opplevelse som teller.” (nr 3, s.15).

Oppsummeringsmessig kan man kanskje si at materialet gir grunnlag for å mene at informantene har den felles innstilling at de ønsker at samtalene skal være med på å bevisstgjøre, selvstendiggjøre og ansvarliggjøre ungdommene. De går langt i å understreke

betydningen av relasjoner og samarbeid når det sies: ”Hvis du ikke får til en allianse har du et kjempeproblem.” (nr 3, s.34) og: ”Får du ikke vedkommende selv til å ta et valg er det lite du kan gjøre.” (nr 3, s.30). En av dem sier om en situasjon hvor de ikke helt hadde lykket i arbeidet at: ”Vi var nok litt fattige på andre ideer” (nr 4, s.17), og det samme kan jo synes å være tilfelle når andre av informantene sier følgende om hva de ville gjøre hvis forsøkene på å skape endring ikke førte fram: ”Dersom rusingen ikke stoppet ville jeg fortsette, og fortsette og fortsette med samtaler for å forsøke å bygge opp en positiv relasjon over tid.” (nr 2, s.34/35) og: ”Dersom det vi prøvde ikke hjelper, sitter vi og klør oss i hodet og lur på hva vi skal finne på.” (nr 2, s.35).

Spesielt når problemet har vært at ungdommer har hatt et nokså omfattende rusproblem rapporterer noen informanter om dilemmaer knyttet til ideen om samarbeid og enighet. Uttalelser i den forbindelse er: ”Å klare å få til en allianse med ungdom og gripe inn i forhold til rusproblemet deres, det synes jeg er kjempevanskelig, rett og slett.” (nr 4, s.49) og: ”Når det gjelder rus tenker jeg at tvang må til noen ganger, faktisk.” (nr 5, s.45). De rapporterer også om at det å ”gjøre seg brysom” har hatt effekt, og sier: ”Jeg har truet med nemnda og presse hardt på for å få dem med på en kontrakt, og det har fungert noen ganger.” (nr 5, s.33) og hvor den samme informanten kan rapportere om en ”solskinnhistorie” hvor hun brukte tvang for å plassere en ungdom på et bo- og arbeidskollektiv som viste seg svært vellykket.

Flere understreker at de er opptatt av de juridiske sidene ved arbeidet og at de skal holde seg innenfor regler og rammer. I den forbindelse støter noen av dem på problemer knyttet til om de kan gjøre bruk av urinprøver i tilfeller hvor det er mistanke om rusing, eller som tiltak for å stoppe rusingen. Eksempler på utsagn i den forbindelse er: ”Jeg er usikker på om foreldre kan kreve urinprøver og er nesten sikker på at det ikke går, fordi ungdom får partsrettigheter når de fyller 15 år og kan nekte.” (nr 4, s.47), ”Jeg er usikker på lovgrunnlaget for å kunne bruke urinprøver i det hele tatt.” (nr 1, s.6), ”Jeg er veldig opptatt av å holde meg innenfor rammer og regler.” (nr 4, s.50 og: ”Det viktig å ha kunnskap nok til å kunne forankre det du gjøre i jussen.” (nr 3, s.44).

Noen peker også på at det vanskelige i å få gjennomført tiltak fordi de vet at de ikke vil kunne få støtte for inngrep mot ungdommenes vilje uten at problemet har fått et betydelig

omfang. De sier at ”Problemet med rus er at det er så vanskelig å gjøre noe med det mens det er lite.” (nr 3, s.30) og: ”Det er vanskelig å vite hvor man skal sette grensen fordi man kan ikke bare gå i nemnda fordi noen sier de røyker hasj og ikke vil slutte.” (nr 5, s.33), ”Mange hasjungdommer faller lett midt imellom.” (nr 2, s.35) eller: ”Når vi vet at de har et rusproblem faller ofte brikkene på plass, men da er det kanskje allerede for sent.” (nr 5, s.24). Dette er grunnen til at de rapporterer at det er lettere å se mellom fingrene med at ungdom ruser seg jo nærmere atten år de er, og tilsvarende at: ” Jo yngre, jo lettere å gripe inn, for man kan jo ikke bare se på hvis 13-14-åringer ruser seg.” (nr 5, s.38).

At vanskene med rusproblematikk også knytter seg til holdninger både i samfunnet som helhet og hos enkeltpersoner illustreres ved utsagn som: ”Det er blitt vanskeligere fordi det er ikke noen særlige normer igjen, så du er ikke særlig troverdig i diskusjoner om hasj.” (nr 3, s. 22). Det nevnes også et eksempel på betydningen av foreldrenes holdninger: ”Hvis foreldrene har et lempelig forhold til rusmidler blir det veldig vanskelig å gjøre noe.” (nr 5, s.38).

Blant ideer til hva som kunne hjelpe gjøre situasjonen letter så er det først og fremst enighet om at barnevernet må bli varslet tidligere. Blant de sentrale aktørene her nevner flere både politi, skole og selvsagt foreldrene selv. Eksempler på slike synspunkter er: ”Skole og foreldre er viktige for å kunne oppdage rusproblemer tidlig, men skolen er sløve eller redde for å melde ifra.” (nr 4, s.11) og: ”Politiet er sentrale fordi de vet mye fordi de ser mye, og at de har bra kontakt med ungdom.” (nr 2, s.21).

Flere rapporterer som tidligere nevnt om gode resultater i situasjoner hvor de har tatt sjansen på å bruke muligheten som de har for å gripe mer aktivt inn i ungdommenes liv, også i situasjoner hvor de opplever motstand. Flere eksempler på det samme fremkommer gjennom uttalelsene: ”Det er ungdommenes oppfatning som teller, men så har du det at de ofte bagatelliserer.” (nr 4, s.56), ”Jeg mener jo at man bør sette litt hardt mot hardt, - det er jo min erfaring at de gangene jeg gjorde det fikk jeg resultater, - vi kom et sted videre liksom.” (nr 4, s.56). Det som synes å være et hinder for flere av informantene er bekymringer for at tiltakene som iverksettes skal føre til at problemene forverres. Uttalelser som kan oppfattes slik er: ”Institusjonsplasseringer i seg selv kan føre nye problemer med seg fordi ungdom lærer negative ting av hverandre.” (nr 2, s.37) og: ”Tvang også kan brukes feil og medvirke til å forsterke problemet.” (nr 5, s.27) og et annet synspunkt er at: ”Tvangselementet i barnevernet gjør det selvmotsigende å be om tillit.” (nr 3, s.14).

Flere av informantene trekker fram at arbeid med rusproblematikk er spesielt vanskelig når de sier: ”Jeg har ikke noen fasit og synes det er vanskelig og utfordrende dette med ungdom og rus (nr 5, s.30), ”Føler ikke at jeg har lykket med å hjelpe noen med rusproblemer helt ordentlig.”(nr 5, s.31) og at noe av det som bidrar til å gjøre det slik er at tegn på begynnende rusproblemer også er: ”Tegn som vil være vanlige og normale i ungdomsalderen og ikke nødvendigvis tegn på at noe er galt.” (nr 3, s.1).

Det synes å være enighet om at bedre kunnskap ville hjelpe og at: ”Det burde vært slik at barneverntjenesten visste mer om rus enn foreldre og skole, minst like mye som politiet, men mindre enn de som driver direkte med behandling.” (nr 2, s.41) og at: ”Det er kjempe-ekkelig å ikke vite nok.” (nr 2, s.27). Det er også en som nevner ungdommer som har hatt rusproblemer selv som kilde til kunnskap fordi: ”Ungdom som har hatt slike problemer vet utrolig mye om hvordan det begynner og hva som kunne gjøres.” (nr 4, s.30).

3-5-0 GT KATEGORI 4: Påfyll er viktig

3-5-1 Underbygging av GT-kategori 4

Avslutningsvis kan nevnes at analysearbeidet har vist at materialet kunne gitt grunnlag for dannelse av enda en kategori. Utgangspunktet for denne ville vært informantenes oppfatning av det veilednings- og opplæringsbehovet de opplever å ha i jobben sin. I materialet uttrykkes det en stor grad av samstemmighet knyttet til nødvendigheten av ”faglig påfyll”. De er takknemlig for den velvillige innstillingen som de opplever blir vist fra ledelsen sin side i forhold til at de forsøker å gi et så godt tilbud som mulig, samtidig som de viser stor forståelse for at det, med visse unntak, ikke finnes penger til annet enn det mest nødvendige. Betydningen av dette veilednings- og opplæringsbehovet kommer til uttrykk for eksempel gjennom følgende utsagn: ”Vi trenger påfyll i hverdagen.” (nr 1, s.19), ”Det er bra med input utenifra for det bidrar til at jeg ikke bare gjør som jeg pleier.” (nr 2, s.25) eller sagt på en annen måte: ”Påfyll er viktig; i begynnelsen for å lære faget, og på slutten, for ikke å stivne i det.” (nr 3, s.52).

Det hever seg imidlertid kritiske røster i forhold til et slags konformitetskrav blant de ansatte, uttrykt på denne måten: ”Man legger seg liksom på en linje når man kommer til et nytt sted og innretter seg etter de gjeldende kjørereglene, for å si det sånn.” (nr 4, s.33) og om faglige diskusjoner: ”Når vi diskuterer handler det veldig ofte om å gi indirekte støtte til det samme

synet.” (nr 3, s.48) og om veiledning: ”Veiledning i barnevernet preges av at man forsøker å bekrefte en årsakssammenheng veldig tidlig.” (nr 3, s.54). Kategorien ble imidlertid tilslutt tatt ut fordi den ble vurdert å ikke ha direkte nok tilknytting til hovedproblemstillingen for oppgaven, og at temaet kunne bli berørt på annen måte, blant annet i diskusjonskapittelet.

4-1-0 DISKUSJON

I dette kapittelet vil jeg bruke kategoriene slik de har framkommet etter analyse av materialet i undersøkelsen som utgangspunkt for diskusjon. I diskusjonen vil jeg hovedsakelig ta utgangspunkt i forhold knyttet til barnevernet i Norge slik det fremgår av NOU 2000:12 , N. Bejerots teorier om rusavhengighet og spredning og P. A. Røds undersøkelse av beslutningsprosesser i barnevernet. I tillegg vil jeg benytte meg av den systemteoretiske forståelse av problemløsningsnivåer som tidligere omtalt i innledningskapittelet, og refleksjoner med utgangspunkt i min egen erfaring og forståelse av problematikken.

4-1-1 Påfyll og videreutdanning , - for mye og for lite; to sider av samme sak.

Informantenes samstemmighet i spørsmålet om betydningen av praktisk erfaring tyder på at synspunktet står svært sterkt. Det kan derfor se ut som en tilsynelatende selvmotsigelse at samtlige informanter også understreker betydningen av faglig påfyll både i form av veiledning, seminarer, kurs og videreutdanning, altså en, i hovedsak, teoretisk skolering. På samme måte som hos informantene kan man kanskje si at det delte synet på kunnskapsvervelse også kommer til syne fra ledelsens side. De ønsker både at staben skal få ”påfyll”og gir støtte til videreutdanning. Samtidig rapporteres det ikke om noen overordnet plan eller uttalte krav om hva kontorene skal inneha av kompetanse med hensyn til videre- og etterutdanning, verken fra den lokale ledelse eller fra administrativt overordnet nivå. Informantene gir uttrykk for at dersom det finnes midler, er det opptil hver enkelt å velge hva man vil gjøre, enten det er snakk om kortvarige kurs eller relativt omfattende videreutdanninger.

Flere undersøkelser viser at det er stor ulikhet i praksis fra barnevernkontor til barnevernkontor og fra kommune til kommune. (NOU 2000: 12, s.97)(Rød 1998)

En slik praksis for kompetanseoppbygging vil, etter min mening, bidra til at slike forskjeller opprettholdes på tross av at for eksempel Statens barne-, ungdoms-, og familievernetat og tilhørende direktorat (bufdir/bufetat) på sin hjemmeside på internett tilkjennegir at:

” Hovudoppgåva vår er å gje barn-, unge og familiar som treng hjelp og støtte, tiltak med høg og riktig kvalitet i heile landet.”

Etter min mening kan det også stilles spørsmål ved om denne formen for manglende planmessighet og tilfeldige ressursanvendelse fører til bedre arbeidsvilkår for saksbehandlerne og om det bedrer kvaliteten på tjenestetilbudet? En åpenbar tanke er at det like gjerne kan bidra til å kvalifisere folk vekk fra de utsatte stillingene som saksbehandlerjobben i 1. linje må kunne sies å være, og bidra til å gjøre dem mer konkurransedyktige i forhold til andre typer stillinger hvor de til og med kunne få lønnsmessig uttelling for kvalifikasjonene sine.

Hva er egentlig den beste måten å dyktiggjøre saksbehandlere i barneverntjenesten på?

Opplysninger fra informantene i denne undersøkelsen viser at det som har størst verdi er en praksisnær opplæringsform. Disse kravene er kanskje ikke det som karakteriserer de fleste videreutdanningstilbudene som gis ved høyskolene i dag. Videre kan man stille spørsmål hva som er riktig balanse mellom kvalifikasjonsnivå og de arbeidsoppgavene man får som saksbehandler. Hvis man holder fast ved at det generelle nivået er høyt nok via grunnutdanningene, men at det trengs praktisk rettede fordypningskurs på ulike områder som rus, omsorgssvikt, overgrepssproblematikk osv, kunne man se for seg at barnevernet selv definerte sine behov og fikk tilrettelagt utdanninger på et passende nivå og i en hensiktsmessig form. I tillegg kunne det stilles generelle krav til nivå og sammensetning av kompetanse ved hvert kontor. På den måten kunne man unngå vilkårlighet og sikre likhet i kvalitet og tilbud, hvilket er et uttalt mål for barnevernreformen av 2004. At disse spørsmålene er sentrale understrekes ytterligere, som tidligere nevnt, av at Befringutvalget slo fast at det er et gjennomgripende behov for opprustning av kvalifikasjonsnivået i den kommunale barneverntjenesten. (NOU 2000:12)

4-1-2 Synlige og usynlige premisser

Referanser behøver ikke nødvendigvis å være utydelige selv om de ikke eksplisitt er uttalte. Dette gjelder for eksempel de ulike premisser som vi bygger våre synspunkter på og som har sin rot i vår egen forforståelse. (Fangen 2004) Måten som informantene formidlet synet om at rusproblemer har sin rot i bakenforliggende forhold på, er, etter min mening, nettopp et eksempel på dette. Dette synet ble formidlet på en indirekte måte, og lå så dypt begravet som en tatt-for-gitt-het i samtalene at jeg ikke fikk øye på det før under analysearbeidet. Da ble

det til gjengjeld ikke vanskelig å finne eksempler på utsagn som viser at alle sammen implisitt støtter seg til en symptomteoretisk forklaring på rusproblemer. Det er jo ikke problematisk i seg selv, tvert imot er dette kanskje den vanligste forklaringsmåten av alle i vår kultur, og like implisitt som det kommer til uttrykk for eksempel når Holberg lar Jeppe årsaksforklare sitt problem med at ”ingen spør hvorfor Jeppe drikker”. Problemet er nettopp det at de ikke synes å være klar over at det er en slik type tenkning de støtter sine vurderinger og valg på, og at det nødvendigvis, som omtalt ovenfor, får konsekvenser for hvordan de handler. En slik manglende bevissthet både om begrunnelser for egne valg og om manglende kunnskap om alternative referanser og tenkemåter, kan synes som et eksempel på en svikt mellom ansvar som fagperson og kompetanse som Befring-utvalget peker på i NOU:12, og de funn som er gjort av Rød i hans undersøkelse av beslutningsprosessene hos barnvernarbeidere. (Rød 2004)

4-1-3 Kategoriene gjensidige samhörighet

Det kan se ut til å være en slag gjensidig logikk kategoriene imellom som viser hvordan tanker og handlinger henger sammen i et bestemt mønster.

Hvis man nemlig tar utgangspunkt i at rusproblemer har sin rot i bakenforliggende forhold, og at samarbeid og at gode relasjoner er nødvendige for å kunne gjøre en god jobb og at den viktigste kunnskapen kommer fra praksis så vil man kunne konstruere følgende scenario på grunnlag av de responsene som har framkommet i materialet:

Hvis man som saksbehandler i barnevernet fikk en ungdomssak hvor rus var et av problemene så ville man nødvendigvis begynne å tenke på årsaker enten i omgivelsene, blant venner, i familien eller i oppvekstforholdene for øvrig. Skolen eller intrapsyriske forhold kunne være andre årsaksfaktorer eller man kunne få ideer om at rusbruken er uttrykk for følelsesmessige mangler eller at den fyller en generell tomhet i tilværelsen. Man ville følgelig rette oppmerksomhet mot disse bakenforliggende forhold og forsøke å ”komme i posisjon” til klienten slik at man kan få en slag behandlingsallianse som utgangspunkt for kartleggingsarbeid eller forslag til tiltak. Ideene om nytten ved denne formen for hjelp forsterkes gjennom det fokus for eksempel nettverksarbeid har fått i studiet . Denne referansen legitimerer arbeidet, gir faglig forankring og grobunn for dannelsen av en kontorpolicy, slik noen av informantene fortalte om .

Rusingen vil som følge av en slik forklaringsmåte bli sekundær og vil forhåpentligvis avta etter hvert som arbeidet med de bakenforliggende grunnene gir resultater. Tegn på om man gjør godt arbeid knyttes til hvilken respons man får. God kontakt og godt samarbeidsklima bekrefter at man er på rett vei og at man har kommet ”i posisjon” i forhold til klientene . Hjelpen gis på ungdommenes premisser og skal motivere og bevisstgjøre på egne valg. Det blir viktig å bygge allianser og man støtter gjerne opp under tiltak som gir aktivitet og mestringsopplevelser. Kontroll, konfrontasjon, motstand , konflikt og krav oppfattes som elementer som truer en positiv prosess og er tegn på at man ikke gjør godt arbeid. Bruk av tvang er omstridt og kan gjøre vondt verre og blir ikke et virkemiddel man lett tyr til.

Påfyll blir nødvendig både for å få mer kunnskap, men også som pusterom, fordi det å arbeide med ungdom i seg selv er oppfattet som en slitsom og svært krevende jobb. Særlig gjelder dette hvis det er rus inne i bildet , fordi mulighetene til å få til endring er små. Det er strenge krav som skal være oppfylt før man kan bruke lovverket for å iverksette restriktive tiltak og både presse og offentlighet er på vakt og vil lage voldsomt oppstyr hvis man ikke passer på å holde seg godt innenfor lovens rammer eller forsøker å iverksette tiltak mot noens vilje. Tegn i tiden taler for samarbeid og brukermedvirkning, og i lovverket gis det føringer for at arbeidet må foregå innenfor rammer som ikke skaper konflikt og motsetninger. Selv om man er villig til å gå langt for å unngå å miste den gode kontakten med ungdommer opplever man likevel mange ganger at situasjonen forverres slik at man tvinges til å vurdere å iverksette tiltak som vil vekke motstand selv om man kvier seg i det lengste for å gjøre det.

En slik tilnæringsmåte er i utgangspunktet uproblematisk hvis det var et resultat av en tydelig faglig forankring og hvor man åpen for løpende evaluering og endring av strategier hvis tilnæringsmåten skulle vise seg uhensiktsmessig. Dessverre kan det både i det foreliggende materialet og slik det fremgår av andre undersøkelser se ut som om dette ikke er tilfelle. (NOU 2000:12) (Rød 2004)

4-1-4 Teorier og referanser

I Per Arne Røds undersøkelse ”Mellom analyse og argumentasjon”, om hva som vektlegges når barnevernarbeidere skal fatte beslutninger i alvorlige barnevernsaker som det er henvist til i innledningskapittelet, blir det referert som et avslørende funn at det var stor avstand mellom faglig forståelse og beslutninger, at kunnskapsgrunnlaget hos barnevernarbeiderne var utydelig og at arbeidsprosessen mangler systematikk og beslutningsprofil. (Hærem og

Aadnesen, 2004) Videre påpeker han at faglige kilder i liten grad trekkes fram som grunnlag for beslutninger og det bekymringsfulle i at sentrale begreper ikke diskuteres og avklares. Med utgangspunkt i de tre kategoriene som materialet i denne oppgaven bygger på mener jeg det er grunnlag for å si at disse funnene i hovedsak bekreftes, selv om det i denne undersøkelsen legges mer vekt på tenkning og vurdering enn på konkrete forslag til tiltak.

Jeg mener på samme måte at det informantene sier om faglig tenkning viser et utydelig kunnskapsgrunnlag og at de i beskrivelsen av arbeidsprosessen viser manglende systematikk og beslutningsprofil. Derimot kan man som tidligere påvist ikke si at det er stor avstand mellom faglig forståelse og beslutninger, men tvert imot en klar sammenheng. Når de for eksempel støtter seg til en oppfatning av at samarbeid og gode relasjoner er viktig for å kunne gjøre en god jobb, så forholder de seg helt systematisk til denne tenkningen i sin måte å arbeide på. Dette er nødvendigvis ikke problematisk i de tilfellene hvor arbeidet fører fram, men det er et stort dilemma, som nevnt, at det ikke stilles spørsmål ved det som gjøres i de tilfellene hvor den tilnæringsmåten de gjør bruk av åpenbart ikke fungerer.

Rød peker i forarbeidene til sin undersøkelse på det faktum at sosialarbeidere har sin historie og sitt liv som en del av sin referanseramme, og at man vet lite om hvordan disse forhold påvirker beslutningsprosessen i saker som de arbeider med. I materialet knyttet til denne undersøkelsen var dette et tema som ble forsøkt berørt. Av matrisen som viser forhold mellom temaer og antall responser (vedlegg nr 6), fremgår det at dette temaet er av de som har fått lavest antall responser med i alt 8. Dette kan i det minste tas til inntekt for et misforhold mellom temaets aktualitet og den oppmerksomhet informantene har gitt det.

4-1-5 Alternativ tenkning og alternative handlinger

Informantene gir uttrykk for at de synes det er svært vanskelig å vite hvordan de skal forholde seg når det gjelder rusproblematikk. De handler, som nevnt, i tråd med den årsaksforklaring de har, enten den er åpen eller skjult, selv om de sier at de av mange grunner føler seg hjelpeløse og i mangel av noe bedre. Det kan tenkes at bare vissheten om andre forklaringsmåter og alternative handlingsstrategier ville ha gjort en forskjell, enten de hadde gjort bruk av dem eller ikke. En slik tanke har som naturlig konsekvens også at man får et bevisst forhold til at egne synspunkter, faglige som andre, har sin forankring i egen forforståelse, og ville kunne bidra til å skape en refleksiv distanse og økt profesjonalitet i yrkesrollen.

En slik alternativ teori og forklaringsmåte representert ved teoriene til N. Bejerot er allerede presentert i innledningskapittelet. Oppsummert kan hans ideer framstilles som følger:

- det er egenskaper ved selve stoffene som er drivkraften i utviklingen av et rusproblem
- at effekten av stoffene er noe som læres gjennom gjentagelse og opprettholdes i kraft av sin egen dynamikk
- et rusproblem er primært og progressivt
- at spredning har en epidemisk karakter og
- at det er et lovmessig forhold mellom tilgjengelighet og mottagelighet.

Uten å skulle gå nærmere inn på de faktiske forskjellene mener jeg at konsekvensene av å skulle støtte seg til en slik tenkemåte er svært store. Å endre synet på hva som bidrar til å utvikle og opprettholde rusproblemer i en slik retning som nevnt, ville i det minste åpne for radikalt andre handlingsalternativer enn det som informantene synes de har til rådighet. For eksempel ville forestillingen om at samarbeid og en god relasjon er en forutsetning for å gjøre en god jobb overfor ungdommene, bli utfordret. Det å bevisst bruke barnevernets mulighet for å forstyrre en tilvenningsprosess ville naturlig nok øke sjansen for at ungdom reagerer med motstand, men det ville ikke nødvendigvis bety at man gjorde en dårlig barnevernfaglig jobb, kanskje tvert imot. Tidsaspektet ville være viktig ikke bare for å stoppe en innlærings- og tilvenningsprosess, men også for å hindre spredning til andre i jevnaldningsmiljøet. Andre tiltak for å begrense tilgjengelighet og spredning ville være å ha en aktiv pådriverrolle for å bevisstgjøre foreldre og lærere i både å oppdage tidlig og gi dem støtte til å gripe inn og varsle tidlig hvis problemene ikke stoppet osv. Det ville kanskje til syvende og sist vise seg å utgjøre en forskjell på hvordan man skulle komme til å tenke om sin rolle som saksbehandler i barnevernet. Fra å oppleve å ha en avgrenset oppgave som en som skal forsøke å gjøre noe med problemer som har oppstått til, også å ha et aktivt anliggende knyttet til oppvekstvilkår og forebygging.

4-1-6 Barnevern, holdninger og politikk

Flere av informantene nevner at de sliter med at det både blant ungdommer og i andre deler av befolkningen er liberale holdninger til rus, og at kravene i barnevernloven som skal oppfylles for å kunne gjøre inngrep med tvang er så strenge at disse mulighetene i realiteten ikkerepresenterer noe virkemiddel før problemene har blitt svært store. Selv om det blant informantene er en generell motstand mot bruk av tvangstiltak gir enkelte uttrykk for at denne situasjonen bidrar til at oppgaven med å gjøre noe for rusungdommer blir ekstra

vanskelig og at arbeidet virker generelt demotiverende. Altså at det kan se ut som om det er et misforhold mellom de oppgavene som saksbehandlere i kraft av barnevernloven er satt til å gjøre og hva slags støtte de har i samfunnet for å løse oppgaven på en tilfredsstillende måte.

Tidligere er det gjengitt et sitat fra N. Bejerot hvor han, litt fritt utlagt, påstår at et hvert samfunn får det rusproblem som det fortjener. Han får for så vidt støtte for det gjennom undersøkelsene som gjøres årlig av den amerikanske nasjonale rusforskningsinstitusjonen NIDA, som viser en klar sammenheng mellom befolkningens oppfatning av hvor skadelig et rusmiddel er, og økt eller minsket forekomst i ungdomspopulasjonen. (NIDA 2004)

Når informantene derfor rapporterer om at de møtes av liberale holdninger kan det sees som et tegn på at deres mulighet for å kunne gjøre noe med problemene som oppstår blir mindre og at det er sannsynlig at det vil øke forekomsten av ungdom som får problemer med rus. Tilsvarende gir en slik rapport også et sterkt signal om at holdningsskapende arbeid og en restriktiv ruspolitikk har stor betydning og en beviselig effekt. Dette var imidlertid et tema som ikke ble berørt av noen av informantene, hvilket derfor kan oppfattes å være en ressurs som ikke brukes i særlig grad.

4-1-7 Barnvern i en nyliberal tid

Et annet samfunnsmessig trekk som får betydning for barnevernarbeideres arbeid og som påvirker deres tenkning er det som Terje Næsdahl Olsen beskriver i sin artikkel "Utviklingstrekk i barnevernet under nyliberalismen" (Norges Barnevern nr 3, 2003) Her peker han på hvordan en nyliberal ideologi med vekt på hvordan ett nytt og bedre samfunn skal vokse fram som alternativ til det gamle. Nøkkelord er fleksibilitet, brukermedvirkning, evidensbasert kunnskap, manualbasert praksis, evne til omstilling og økt vekt på individet og individets rettigheter. Han stiller spørsmål med hva som er hensiktsmessig fleksibilitet i barnevernet og i hvilken grad brukermedvirkning og medbestemmelse er entydige goder og hensiktsmessige begreper i barnevernsammenheng. Han påpeker at det i mange saker vil være en direkte motsetning mellom barnevernets formål slik det er angitt i barnevernlovens paragraf 1: "å sikre at barn og unge ikke lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, - får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, - å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår" og de interessene som for eksempel kommer til uttrykk hos ungdom som er i ferd med å utvikle et rus- eller atferdsproblem. Når informantene kommer med uttalelser i retning av at de sjelden lykkes eller opplever seg maktesløse kan det oppfattes heller å være uttrykk for de umulig premisene som de selv, bevisst eller ubevisst som en del av tidsånden

har kommet til å legge til grunn, enn at oppgaven i seg selv er umulig gitt andre rammebetingelser. Som tidligere referert fra undersøkelsen ”Når gir barnvernet hjelp?” deles det der også en bekymring for om barnvernet er i ferd med å utvikle seg mot en form for ”servicebarnvern” som i stadig mindre grad tar ansvar for barn og unge som lever i en risikosituasjon.

4-1-8 Løsningsforsøkene; opprettholdende faktorer eller bidrag til endring

Med utgangspunkt i systemisk problemløsningssteori, som nevnt innledningsvis, synes det gjennomgående trekk å være at det velges løsninger på feil nivå. Første ordens endringsforsøk kjennetegnes, som tidligere nevnt, ved at man gjør mer av det samme. Hvis løsningsforsøkene imidlertid ikke fører til den ønskede måloppnåelse, men likevel gjentas blir de ikke lenger en del av løsningen, men en del av problemet.

En grunnleggende forutsetning for unngå en slik situasjon er at man har en oppfatning av det kunnskapsmessige grunnlaget for det man allerede har prøvd. Hvis dette er uklart, som det kan være grunn til å mene med utgangspunkt i det foreliggende materialet, vil dette i seg selv være en hindring for å kunne vurdere alternativer.

Man kan for eksempel, i tråd med denne tenkningen, stille spørsmål ved om det uløste problemet med hensyn til videreutdanning og kvalifisering kanskje i mindre grad henger sammen med dårlig kommuneøkonomi og mer sammen med manglende planmessighet eller også om løsningen på at saker blir meldt for sent til barnevernet i større grad vil henge sammen med om barnevernarbeidere gjør endringer på sin praksis med å vente til de kommer, enn om man fortsetter å håpe på at lærerne skal forandre sine rutiner.

5-1-0 AVSLUTNING

I dette kapitlet vil jeg gjøre noen oppsummerende og framtidsrettede kommentarer. Først om formålet med oppgaven og om de funn som har kommet ut av undersøkelsesdelen.

Deretter vil jeg presentere noen mulige tiltak som kan bidra til en positiv utvikling og forslag til områder som kan bli gjenstand for videre forskning.

5-1-1 Formål og konsekvenser av funn

I denne oppgaven har jeg hatt som hensikt å undersøke hva slags tenkning og vurdering som ligger til hos barnevernarbeidere når de møter ungdom med begynnende rusproblemer. De

kategoriene som har framkommet gjennom analyse av materialet er redegjort for i oppgaven og disse funnene er diskutert med utgangspunkt i relevant forskning, systemteoretisk problemløsningstenkning og egen erfaring.

Jeg mener å ha påvist at det som har framkommet om tenkning og vurderinger i form av kategorier har visse svakheter som utgangspunkt for å møte de utfordringer som den aktuelle klientgruppen representerer. Informantene viser stort engasjement, og deres tro på betydningen av gode relasjoner har bred støtte i faglitteraturen. I den grad materialet synes å avdekke noen problemer knytter det seg altså ikke til det som nå er nevnt, men heller at tenkningen og løsningsforsøkene blir for endimensjonal og at handlingsregisteret for smalt. Dette blir en hindring hvis det fører til at man i arbeid med ungdommer med et begynnende rusproblem ikke kan utnytte den kvalifiseringspedagogiske effekten som kombinasjonen av støtte og motstand, tillit og kontroll, ansvar og oppgaver, tilbud og forpliktelser og forståelse og delansvar for egen endring, representerer.

Ved gjennomgang av litteratur og forskning på området mener jeg at det er grunnlag for å si at resultatet av undersøkelsen bekrefter tidligere undersøkelser og at problemstillingene som sådan ikke er nye og at de også tidligere har blitt erkjent i offentlige utredninger.

Undersøkelsen viser derfor at de tiltak som har vært satt inn for å skape forbedringer ikke har vært tilstrekkelige og at behovet for fortsatt styrking er tilstede.

5-1-2 Ideer til forbedringstiltak

Slik som situasjonen er beskrevet er grunn til å anta at dersom det ikke skjer noen endringer vil det engasjement som informantene formidler kunne erstattes av frustrasjon og oppgitthet både på egne vegne som yrkesutøvere og på vegne av klientgruppen. Arbeidet med denne oppgaven har, sammen med tidligere erfaring gitt ideer til hva som skulle kunne representere en hensiktsmessig framtidig utvikling på området, og som jeg vil benytte anledningen til å si noe om.

Likedan som den store reformen i norsk barnevern i 2004 var konsentrert om fylkeskommunens tidligere oppgaver, bør den neste påtrengte reformen, etter min mening, konsentreres om en satsing på kommunebarnevernet. Hvis man skal ta utgangspunkt i det foreliggende materiale er det et betydelig endrings- og utviklingspotensiale som kan utløses med relativt små virkemidler, som for eksempel:

- spesielt tilrettelagte, praksisnære utdanningstilbud på kjerneområder som rus, juss, atferd, omsorgssvikt, overgrepssproblematikk osv
- utdanningene gjøres obligatoriske og som en del av en helhetlig kvalitetssikringsplan for barnevernansatte
- generalistmodellen endres slik at man skiller mellom de som skal dyktiggjøre seg på ungdom og de som skal ha arbeid med barn som spesialitet
- barneverntjenesten etablerer faste rutiner for skolebesøk
- barnevernkontorene etablerer sitt eget tidlig-intervensjonstiltak for ungdom i form av samtalerier med saksbehandlere
- det lages metodebeskrivelser for samtalerier med utgangspunkt i kartleggingsverktøy som barnvernet allerede gjør bruk av i MST-sammenheng
- det fremmes forslag om endringer i Lov om barneverntjenester slik at barneverntjenesten gis adgang til å anvende mildere former for tvang i form av pålegg for å gjennomføre enkelte tiltak som f.eks samtalerier

En slik satsing, kan etter mitt syn, bidra til at de ansatte får mulighet til å utvikle større grad av samsvar mellom de kvalifikasjoner som trengs og det ansvar som ligger til oppgavene og føre oss nærmere målet om at barneverntjenesten kan bli det offensive og utadrettede redskap som kreves for å løse de samfunnsmessige oppgavene som foreligger, i tråd med intensjonene i barnevernloven.

5-1-3 Forslag til videre forskning

Selv om det i tiden etter at Befringutvalget la fram sin rapport har skjedd en rekke endringer på barnevernområdet kan man, etter mitt syn, og med støtte i det foregående, finne grunnlag for å hevde at målene som er angitt i NOU 2000:12 kapittel 19 om blant annet bedring av samsvar mellom kompetansenivå og ansvarsområde og likebehandling, ikke er nådd. Heller ikke har de tilrådingene som ble gjort blant annet med hensyn til styrking av forebyggende tiltak, ordninger som sikrer kontinuerlig videre-og etterutdanning og gjennomgang av inngrepskriteriene i barnvernloven blitt gjennomført på en tilfredsstillende måte. Det er følgelig stort behov for nye tiltak.

Hvis det har vært en hindring, som nevnt, at tidligere tiltak ikke har vært gjennomgripende nok, vil det nettopp være av betydning at nye forslag utgjør en reell forskjell fra de løsningene

som har vært forsøkt tidligere. Både de ovennevnte og andre ideer til tiltak bør derfor vurderes i et slikt lys før de prøves ut.

Slike utprøvingene vil i sin tur kunne føre til metodeutvikling på området, og danne et naturlig grunnlag for ulike evalueringsprosjekter. Slik sett vil man også bidra til å oppfylle Befringutvalgets anbefalinger nettopp om forsterket forskningsinnsats på området.

Litteraturliste:

AA (2001). **Anonyme narkomane**. California. USA: Narcotics anonymous services.

Andreassen, T. (2003). **Behandling av unge i institusjoner. Hva sier forskningen?** Oslo: Kommuneforlaget.

Backe –Hansen, E. (red.) (2002). **Vurderingsgrunnlaget i alvorlige barnevernssaker**. Oslo: NOVA, Skriftserien 3/02.

Bankel, M. / Hermansson, U. (1988). **Att störa er att bry seg om. En bok om fostran av unga misbrukare**. Stockholm: Mary Media.

Bejerot, N. (1969). **Narkotika och narkomani**. Stockholm: Bonniers Grafiska Industrier.

Barne- ungdoms- og familiedirektoratets hjemmeside, tilgjengelig fra <http://www.bufdir/om-etaten> (hentet 12.03.2007).

Charmaz, K. (2006). **Constructing Grounded Theory. A Practical Guide through Qualitative Analysis**. London: Sage Publications Inc.

Christiansen, Ø., Havnen, K., og Havik, T. (1998). **Mellom vern av barn og støtte til foreldre. Hva tenker barnevernarbeidere ved beslutninger i undersøkelsessaker**. Bergen: Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet, UiB, Skriftserien 1/1998.

Christiansen, Ø., Havnen, K., og Havik, T. (1998). **Når gir barnevernet hjelp? Kartlegging av barneverntenesta sine beslutningar i meldings- og undersøkingssaker**. Bergen: Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet, UiB, Skriftserien 2/1998.

Claezon, I. (1987). **Betre beslut. En studie av sosialsekreterarnas handlegging av omhendertaganden av barn**. Umeå: Universitetet.

Corbin, J., Strauss, A. (1998). **Basics of Qualitative Research Techniques and procedures for developing Grounded Theory**. London: Sage Publications Inc.

Diseth, Å. (2001). Forelesningsnotater fra internett 03.03.2007: www.uib/psyfa/studentinformasjon/grunnfag

Drugli, M. B., Martinsen, E. (1998). **En undersøkelse av barnevernet i Trondheim**. Trondheim: Arbeidsrapport nr 4. Barnevernets Utviklingssenter i Midt Norge.

DuPont, R. L. (1984). **Getting Tough on gateway drugs. A guide for the family**. Washington: American psychiatric Press, Inc.

Egelund, T. og Thomsen, S. (2002). **Tærskler for anbringelse. En vignetundersøkelse om sosialforvaltningernes vurderinger i undersøkelsessaker**. København: Socialforskningsinstituttet.

Everett, E. L. og Furseth, I. (2004). **Masteroppgaven. Hvordan begynne – og fullføre.** Oslo: Universitetsforlaget.

Fangen, K. (2004). **Deltagende observasjon.** Bergen: Fagbokforlaget.

Grinde, T. V. (red.) (2004). **Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang – norsk og nordisk perspektiv.** Oslo: NOVA rapport 18/04.

Habermas, J. (1984). **The Theory of Communicative Action.** Oxford: Polity Press.

Heidegger, M. (1927). **Væren og tid.** Oslo: Pax Forlag.

Heinemann, P. P. (1984). **Skulke livet. Om barn og stoffmisbruk.** Oslo: Landsforbundet mot stoffmisbruk og stiftelsen LEON.

Helland, H. (1998). **Forebygging av problematferd blant ungdom. En litteraturstudie.** Oslo: NOVA-rapport nr 17/98.

Hærem, E., Aadnesen, B. N. (red.) (2004). **Barnevernets undersøkelse.** Oslo: Universitetsforlaget.

Lie, T. (1992). **Seksjon ungdom. Evaluering av et kommunalt tiltak.** Rapport nr RF 242/92. Stavanger: Rogalandsforskning.

Lov om barneverntjenester (2004). **Lov av 17. juli 1992, nr 100.** Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

National Institute on Drug Abuse (2004). National survey results on drug use, 1975 – 2003, vol 1 Secondary School students. NIH Publications No 04-5507.

Newton, M. (1981). **Gone way down. Teenage drug-use is a disease.** Tampa Florida: American Studies Press.

Newton, M. (1995). **Adolescence; Guiding youth through the perilous ordeal.** New York London: W.W. Norton & Company.

NOU 2000:12. **Barnevernet i Norge. Tilstandsvurdering, nye perspektiver og forslag til reformer.** Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Næss, S., Havik, T., Offerdal, A. Wærness, K. (1998) **Erfaringer med barnevernloven i kommunene.** Dokumentasjonsrapport fra en landsomfattende undersøkelse. SEFOS.

Olsen, T. N. (2003). Utviklingstrekk i barnvernet under nyliberalismen. Norges Barnevern nr 3, 2003.

Ot. prp. Nr. 44 (1991 – 1992) **Om lov om barneverntjenester.** Oslo: Barne-og familiedepartementet.

Packman, J. (1986). **Who needs care? Social-work descitions about children.** Oxford: Basil Blackwell.

- Patterson, G. R., Reid, J.B. & Dishion, T. J. (1992). **A social learning approach. IV. Antisocial boys.** Augene, OR.: Castalia Publishing Company.
- Raaheim, K. (red.) (1975). **Grunnbok i psykologi 2.** Oslo: J.W. Cappelen Forlag.
- Ramstrøm, J. (1995). **Skadevirkninger av hasj og marihuana.** Oslo: Rusmiddeldirektoratet.
- Rød, P. A. (1998). **Barnevernets beslutninger i lys av kommunale ressurser.** Bergen: Barnvernets Utviklingssenter på Vestlandet, UiB, Rapportserien 2/1998.
- Rød, P.A. (2004). Mellom analyse og argumentasjon, i Hærem, E. og Aadnesen, B. N. (red.) **Barnevernets undersøkelse.** Oslo: Universitetsforlaget.
- Ryen, A. (2002). **Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid.** Bergen: Fagbokforlaget.
- Santrock, J. W. (1986). **Life-Span development.** Wm: C. Brown Publishers.
- Seale, C. (1999). **The Quality of Qualitative Research.** London: Sage Publications Inc.
- Stortingsmelding nr. 40 (2001-2002). **Om barne- og ungdomsvernet.** Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Thagaard, T. (2003). **Systematikk og innlevelse.** Bergen: Fagbokforlaget.
- Van der Stell, J. (red.) (1998). **Håndbok i forebygging. Alkohol, narkotika og tobakk.** Strassbourg: Europarådet og Jellinek Consultancy.
- Volkow, N. (2004). **The Adolescent Brain and Developmental Vulnerabilities.** Baltimore: National Institute on Drug Abuse / Familiy Therapy Magazine.
- Watzlawick, P., Weakland, J., Fisch, R. (1980). **Forandring.** Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Vedlegg nr 1

Intervjuguide:

Innledende spørsmål om: Relevans/ Saksopplysning / informasjonsinnhenting:

Er saksbeskrivelsen realistisk?

Har du selv vært saksbehandler for slike saker?

Hva vil være en vanlig fremgangsmåte i saksbehandlingen?

Hva er din rolle og dine oppgaver som saksbehandler?

Har du noe bestemt type problematikk som du liker å arbeide med?

Er noen bestemt type problematikk hvor du føler deg mer usikker enn ellers?

Hvis du skulle ha behov for utfyllende informasjon hvilke spørsmål mener du bør stilles.

På hvilken måte tenker du at du best kan skaffe deg manglende informasjon?

Spørsmål om: Utdanning, erfaring og opplæring

Hva slags type kunnskap tenker du er nødvendig for å kunne gjøre jobben som saksbehandler på en god måte?

Hvis du skulle vurdere verdien av grunnutdanningen din som hjelp for deg i arbeidet som saksbehandler, hvor verdifull vil du si at den har vært?

Har du forslag til endringer i grunnutdanningen som kunne bidratt til å gi deg som saksbehandler enda bedre forutsetninger for å arbeide med slike saker som det er gitt eksempel på her.

Har du fått tilbud fra arbeidsgiver om etter- eller videreutdanning som du synes er til hjelp for deg i vurderingen av slike saker som det her er gitt eksempel på?

Har du selv, uavhengig av arbeidsgiver, tatt initiativ til etter- eller videreutdanning i forhold til slik type problematikk som det her er snakk om?

Hvis du skulle trekke fram erfaringsbasert kunnskap som du mener kan være til hjelp for deg i vurderingen av denne saken, hva ville du nevne?

Hvis du skulle trekke fram fag-teoretiske perspektiver som du mener kan være til hjelp for deg i vurderingen av denne saken, hva ville du nevne?

Spørsmål om: Personlig vurderingsgrunnlag:

Hender det at du finner noe som er gjenkjennbart i din egen historie i arbeidet ditt som saksbehandler?

Finnes det noe i denne historien som minner deg om noe du har opplevd selv?

Spørsmål om: Tenkning knyttet til forslag til tiltak:

Hvis du skal gi en umiddelbar vurdering av saken, hva vil du legge vekt på?

Hvilke tiltak ville det være naturlig å vurdere på det grunnlaget?

Hvis det er sannsynlig at tilgang på utfyllede informasjon i saken ville kunne komme til å endre både din vurdering og eventuelle forslag til tiltak, hva slags informasjon kunne det være?

Hvis det er sannsynlig at tilgang på ny kunnskap ville kunne komme til å endre både din vurdering og eventuelle forslag til tiltak, hva slags type kunnskap kunne det være?

Vedlegg nr 2

CASE

KLIENT

Ole Kristian (Krisa) Andersen f. 01.04.89 (17 år), skole-elev

Adresse: Vækerødveien 66, Oslo

FAMILIEOPPLYSNINGER

Mor: Tessa Winther- Larsen, f. 04.01.71, Markedsføringskonsulent (deltid)

Adresse: Vækerødveien 66, Oslo

Stefar: Stig Helmer Hansen, f. 10.07.63, underdirektør, samme adresse.

Søsken: Arild H. Hansen, f. 21.10.2000, samme adresse.

Jenny Marie Hansen, f. 14.01.2004, samme adresse.

Biologisk far: Kenneth Johansen, f. 31.03.70, ufb

HENVISNINGSGRUNN:

Bekymringsmelding mottatt fra skolen i forbindelse med at OK har hatt tiltagende ulegitimert fravær og at han virker uopplagt og aggressiv når han er tilstede og at skoleprestasjonene har blitt dårligere. Han har fått tilknytting til et miljø på skolen hvor det befinner seg andre elever med sosiale vansker og hvor det er bekymring for misbruk av rusmidler. Hjemmet er kontaktet uten at det har ført til endring av situasjonen.

TIDLIGERE INFORMASJON I SAKEN:

Fru Winther-Larsen tok kontakt med barnvernkontoret i juni 2004 etter anbefaling fra sin fastlege.

Hun ba om et avlastningstilbud til Arild, som nylig hadde fått diagnosen ADHD, og som hadde utviklet mer uro det siste halve året etter at det yngste barnet, Jenny Marie, ble født.

Familiens situasjon ble beskrevet som vanskelig på dette tidspunkt også på grunn av omorganisering på mannens arbeidsplass. På grunn av hans ledende stilling har dette medført ekstra arbeidsbelastning både på kveldstid og i helger. Hun rapporterte også at hun har følt seg litt alene med ansvaret for Ole Kristian, som er hennes barn fra et tidligere forhold, og som nå har kommet i puberteten. Han har det siste året begynt å gå på fester rundt omkring i bydelen og hun har merket at han ikke alltid er edru når han kommer hjem. For øvrig beskriver hun ham som en snill og grei gutt, selv om han har lett for å bli oppfarende og sint hvis hun prøver å ta ting opp med ham.

Søknaden om avlastning ble innvilget for 12 mnd. Etter dette har det ikke vært ytterligere henvendelser i saken.

Vedlegg nr 3

Analyse

Problematikk	Tegn	Teoretiske referanser
Omsorgssvikt som følge av helhetsbelastningen på hovedomsorgsgiver	Økt uro hos Arild Skole-og atferdsvanskene hos Ole Kristian	Generell utviklingspsykologi (Freud, Erikson) Behovshierarki (Bronfenbrenner)
ADHD	Økt uro hos Arild Effekt av behandlingsforsøk	Diagnosekriterier/medisinering
Ekteskapsproblemer	Mannens høye fravær fra hjemmet, Ansvarsdeling Aldersforskjell	Erfaringsbaserte kunnskap om vanlige konfliktområder for par / familierapilitteratur
Blandings-familiekonflikter	Foreldrerolle/ansvars utforming i forhold til egne og felles barn. Barnas aldersforskjell	Erfaringsbasert kunnskap og litteratur om blandingsfamilie-problematikk
Vanlig pubertetsproblemer	Konflikter om regler og grenser Kommunikasjonsvansker Emosjonell labilitet, uro og identitetsutforming, Utprøving av alkohol Tilknytting til nye grupper av jevnaldringer	Generell utviklingspsykologi Erfaringsbasert kunnskap om vanlige konfliktområder Litteratur om ungdomstiden
Rus og asosialitet	Fester med drikking Uklare grenser, Skifte av venner Dårligere på skolen, Motstand mot innsyn og styring Kriminalitet? Narkotikamiljøtilknytting	Mange risikofaktorer (T.Andreassen / N. Bejerot) Tidlig debutalder Arvelig faktor
Interpersonlige vansker	Emosjonell avstenghet og labilitet Tidlig brudd / ingen kontakt med biologisk far	Utviklingspsykologi. Litteratur om brudd i relasjoner Identitetsutvikling/rolleforvirring
Skole / læringsvansker	Skulk, Dårlige karakterer Tilpassingsprobl i ny skole	Litteratur om sosialt betingede- og spesifikke lærevansker

Analyse / Refleksjon rundt utforming av case:

Ideen har vært at historien skal være en troverdig beskrivelse av en type sak som det ikke er uvanlig at barnevernet får henvendelse om i forhold til temaet.

Det er lagt vekt på at problemene skal være:

- sammensatte,
- alvorlige nok til å kunne kvalifisere til undersøkelse og eventuelle tiltak fra barnevernets side,
- vage nok til å kunne romme usikkerhet om type og omfang, og
- åpne for mange ulike typer forståelser og tilnæringsmåter.

Ikke-skjematisk oppsummering av plot:

Ung, alenemor treffer etter noen år en del eldre, økonomisk velsituert mann og etablerer seg på nytt sammen med ham, og de får et nytt kull barn. Reetablering av familiesituasjonen er sterkt ønsket av alenemoren som ser mulighet for et mer ordnet familieliv for seg og sønnen. Han opplever ikke dette nødvendigvis så positivt fordi det bryter opp den sterke og trygge relasjonen som har vært mellom mor og barn. Han er særlig sårbar fordi biologisk far alltid vært sosialt mistilpasset med tidvis store rusproblemer, og han har ikke vært i stand til å ha noen funksjon i forhold til gutten.

Sitasjonen forverres ytterligere sett med guttens øyne både fordi stefar ikke ønsker å involvere seg i særlig grad i resultatet av morens ”ungdomssynder”, og fordi et nytt kull med barn fortrenger ham ytterligere i forhold til morens oppmerksomhet.

Guttens situasjon blir ikke tatt hensyn til før atferdsvanskene etter hvert blir så store at skolen reagerer. Mulighetene for problematikk er derfor mange både med hensyn til bredde og alvorlighetsgrad og kan være av psykologisk-, pedagogisk- sosial- og samspillsmessig art, i tillegg til at han kan være i ferd med å utvikle spesifikke rus- og kriminalitetsvansker. Spørsmålet om hva som kan være rett hjelp for gutten eller familien på dette tidspunktet er derfor avhengig av barneverntjenestens undersøkelse, innfallsvinkel og vurdering av saken.

Vedlegg nr 4

INTRODUKSJONSBREV

Oslo kommune
 Bydel xxxxxxxxxxxx
 Barnverntjenesten v/ leder xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
 xxxxxxxxxxxxxxxx
 xxxx Oslo

Oslo 07.06.06

Ad: Forespørsel om intervju av medarbeider i forbindelse med mastergradsarbeid

Undertegnede er for tiden student på det avsluttende trinn c i mastergradsstudiet i "Familieterapi og systemisk praksis" ved Diakonhjemmets Høgskole i Oslo. I den forbindelse arbeider jeg med en undersøkelse hvor temaet er knyttet til hva slags type tenkning som ligger til grunn for beslutninger gjort av saksbehandlere i barnevernet i forbindelse med saker som gjelder ungdom under 18 år med begynnende rusproblematikk.

Temaet er valgt fordi jeg gjennom mangeårig klinisk praksis har hatt behandlingsoppgaver knyttet til denne målgruppen og derigjennom, naturlig nok, har blitt opptatt av hvordan slike problemer utvikles og møtes av hjelpeapparatet. Forhåpentligvis vil arbeidet kunne bidra til økt kunnskap på et område hvor det forskningsmessig, til nå, har vært liten fokus.

Jeg ønsker å kunne gjøre et intervju på ca 1 time med en medarbeider som har saksbehandleroppgaver og som gjennom sitt arbeidet enten har erfaring med denne type saker, eller som vil kunne få det som ledd i sine oppgaver.

Undersøkelsen skal etter planen gjøres i løpet av første del av høsten 2006, og dersom det skulle være aktuelt å forespørre om ytterligere deltagelse i prosjektet vil jeg komme tilbake til dette i en ny henvendelse på et senere tidspunkt. Bydelsbarnvernet vil i så fall stå helt fritt i vurderingen av en slik mulig henvendelse, selv om man har sagt ja til den aktuelle forespørselen.

Resultatet av undersøkelsen vil bli anonymisert, og den aktuelle medarbeideren vil til enhver tid stå fritt i å kunne trekke seg fra oppgaven. Undersøkelsen gjøres i samarbeid med veileder fra studiestedet og krever ikke godkjenning fra Regional Etisk Komité eller Datatilsynet. Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd, men det vil ikke bli brukt video. Kildematerialet vil bli slettet når arbeidet er slutført.

Det vil bli gitt mulighet for en form for oppfølgingsamtale både som del av analysearbeidet, men også som ledd i tilbakeføring av erfaringer og kunnskap som prosjektet måtte avstedkomme slik at det ville kunne komme medarbeideren eller barnvernkontoret som helhet til gode.

Jeg ser derfor fram til en tilbakemelding på henvendelsen så snart som mulig, og håper selvfølgelig på positiv interesse for prosjektet.

Vennlig hilsen

Svein E. Mork
 klinisk barnvevernpedagog / mastergradsstudent
 Sognsvannsveien 35, 0372, Oslo. Tlf 95946364

VEDLEGG 5 –1**KOPI AV KODET TEKST**

VEDLEGG 5-2**KOPI AV KODET TEKST**

VEDLEGG 5-3**KOPI AV KODET TEKST**

Vedlegg nr 6

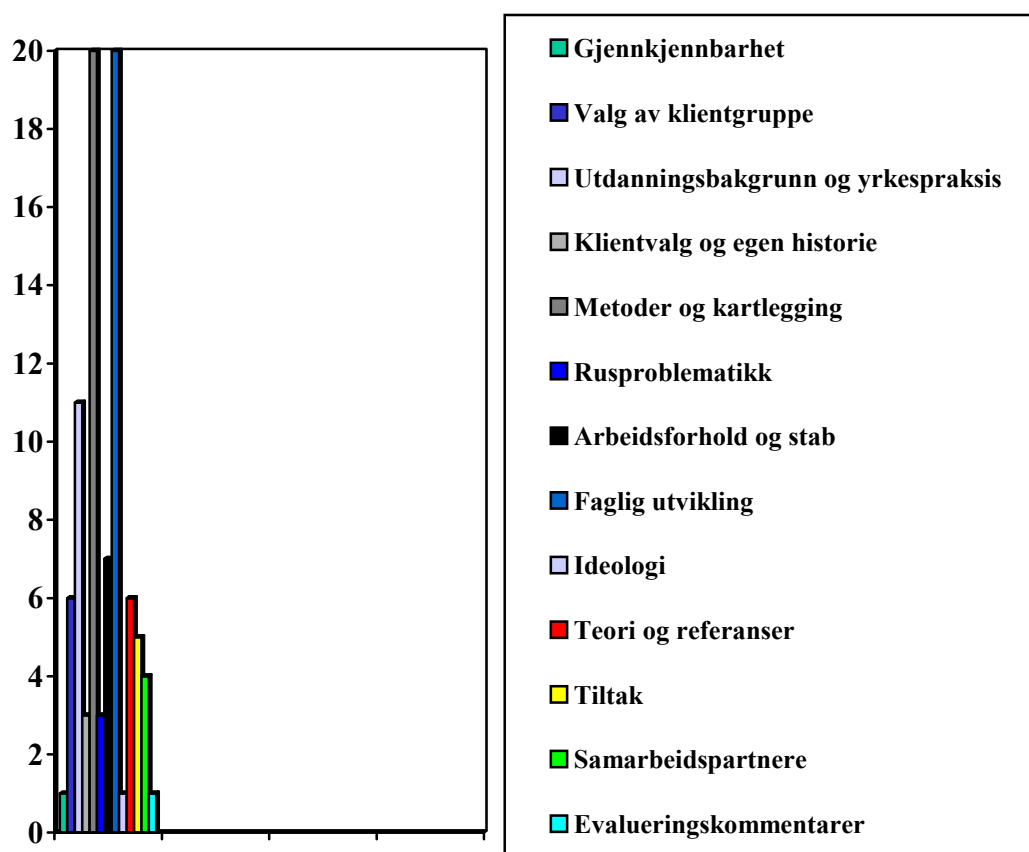
Matrise over temavis fordeling

av alle responser fra alle informanter, antall responser totalt og medgått tid til hvert intervju:

Temaer /Grupperinger	Nr1	Nr 2	Nr 3	Nr 4	Nr 5	Samlet
Gjenkjennbarhet / Erfaring med lignende saker	1	3	1	2	1	8
Om valg av klientgruppe	6	10	3	2	3	24
Utdanningsbakgrunn / yrkeserfaring	11	4	3	7	5	30
Klientproblematikk relatert til egen historie	3	3	0	0	2	8
Metoder / kartlegging	20	11	14	10	11	66
Rusproblematikk	3	19	32	21	31	106
Arbeidsforhold /stabssammensetning / erfarings-og utdanningsnivå på kontoret	7	4	4	7	11	33
Faglig utvikling	20	13	19	8	6	66
Ideologi / Holdninger	1	3	19	9	13	45
Teori / Referanser	6	12	6	9	3	36
Tiltak	5	9	11	4	4	33
Om samarbeidspartnere	4	5	1	1	2	13
Evaluering av intervjuet	1	3	3	3	1	11
Antall responser totalt	90	99	101	83	93	466
Tidsbruk på intervjuet	1 t 0min	1t 10min	1t 15min	1t 15min	1t 15min	

Vedlegg nr 7-1

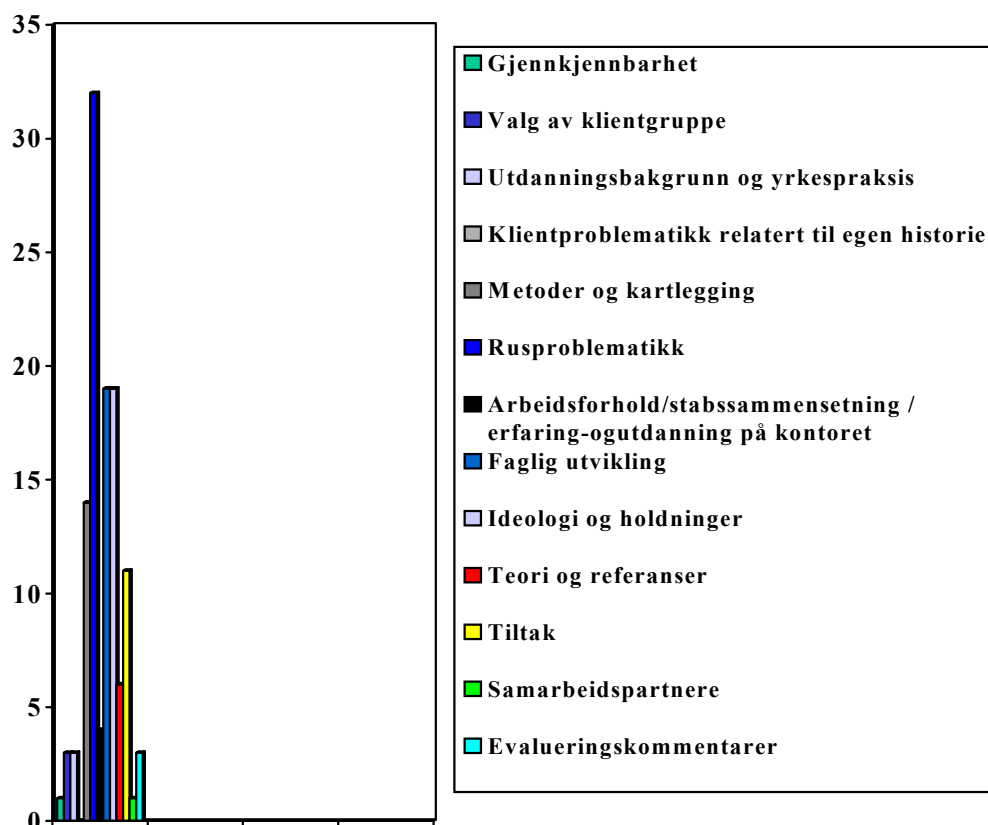
Grafisk framstilling av responser fra informant nr 1:

Slik det framgår av diagrammet har hovedfokus i intervjuet kommet til å dreie seg om "Utdanningsbakgrunn og yrkespraksis" hos informanten (11), "Metoder og kartlegging" (20) og "Faglig utvikling" (20). Minst respons har det vært rundt spørsmål omkring "Gjenkjennbarhet" (1), "Tilknytting til egen historie" (3), "Rusproblematikk" (3), "Ideologi" (1) og "Evalueringskommentarer" (1).

Vedlegg nr 7-2

Grafisk framstilling av responser fra informant nr 3:

Slik det framgår av diagrammet kan graden av fokus deles i tre grupper hvor ett tema fikk klart mest fokus, fire andre temaer fordelte seg i om rådet 11 –19 svar og hvor hele ni temaer fikk et responsantall på mellom 0 og 6.

Det temaet som fikk desidert mest fokus var ”Rusproblematikk” (32). Deretter kom mellomgruppen med ”Metoder og kartlegging” (14), ”Faglig utvikling” (19), ”Ideologi og holdninger” (19, og ”Tiltak” (11). I gruppen med minst respons fikk ”Gjenkjennbarhet” og ”Samarbeidspartnere” ett svar hver, mens ”Klientproblematikk relatert til egen historie” hadde null.

